NL

ročník LIX 5 2004 •

numismatické listy

národní muzeum/česká numismatická společnost

• Dante Alighieri / F. Pavlů, 1965 / litá bronz, 60 mm / text na s. 159

• Z výstavy J. Harcuby a J. Dostála v Jablonci n. N. / text na s. 157

Nouzové poukázky mělnické městské rady z roku 1849

Jiří Ryant

Dlouhodobá krize peněžního oběhu v Čechách projevující se chronickým nedostatkem drobného oběživa přibližně od poloviny roku 1848 se ani v průběhu následujícího roku nelepšila. Státem prováděná měnová opatření byla téměř neúčinná, náhradní emise kovových i papírových platidel nestačily k překonání následků tezaurace peněz obyvatelstvem.

Nouzové peněžní poukázky, které počali vydávat obchodníci a jiní živnostníci, tíživou situaci řešily jen zčásti a prakticky v lokálním rozsahu. Šlo o akci protiprávní, ale úřadům nezbylo nic jiného než ji mlčky trpět. Není proto divu, že nouzové poukázky počaly zejména v průběhu prvého pololetí roku 1849 vydávat i některé veřejné instituce, mimo jiné též městské správní orgány.[1]

Bylo tomu tak i v královském věnném městě Mělníku, kde v krizovém období vydal své nouzové poukázky bezmála tucet místních obchodníků, hostinských, vinárníků a jiných živnostníků. Dokonce se k vydavatelům poukázek připojil, zatím jako jediný známý případ v Čechách, c. k. poštmistr Josef Valenta.[2] A to můžeme počítat pouze vydavatele, jejichž poukázky jsou evidovány v odborné literatuře a doloženy ve veřejných i soukromých sbírkách.

Byli to zřejmě vážení a vlivní měšťané, neboť s jejich jmény se setkáváme i mezi členy mělnické městské rady, která rozhodla o vydání nouzových poukázek tohoto orgánu. Stali se také později členy samosprávného městského výboru zvoleného 12. srpna 1850, kde je uvedeno i jejich povolání, a sice „*kupec*“ a „*obchodník*“.

Počátkem měsíce dubna 1849 se peněžní situace ve městě zřejmě stávala neúnosnou, a tak městská rada (v německém znění dobových pramenů označená jako *Stadtverordnetes Collegium)* na své schůzi konané dne 9. dubna uvedeného roku rozhodla vydat vlastní poukázky o nominální hodnotě 5 a 10 krejcarů konvenční měny.[3] O tomto opatření existuje zajímavý záznam v městské pamětní knize, který vypovídá též o některých podrobnostech. Překlad z původního německého znění je následující:

„*V roce 1849 byl velký nedostatek drobné mince, i byly nejen od obecních představenstev, nýbrž také od jednotlivých větších akreditovaných živnostníků vydávány papírové peněžní poukázky, aby se odpomohlo tomuto nedostatku drobné mince, který brzdil celý obchod.*

Také měšťanský výbor mělnický cítil se nucen k tomuto opatření a ve schůzi konané dne 9. dubna 1849 odhlasoval vydání peněžních poukázek po 5 a 10 krejcarech. Prvního druhu bylo dáno do oběhu 6000 kusů, druhého 9000 kusů. Jedna taková peněžní poukázka se zde přikládá.“ [4]

[1] Kupř. PETRTYL, Josef: *Ekonomická charakteristika českých nouzových poukázek z let 1848–1849,* Num. sborník 5, 1958, s. 292–296, též pozn. č. 73.

[2] RYANT, Jiří: *Nouzové poukázky mělnického poštmistra Josefa Valenty z roku 1849,* Num. listy 2002, s. 156.

[3] PETRTYL, J.: *Ekonomická charakteristika*, s. 293–294, zde zvl. citace z díla Maxe Donebauera, který tyto poukázky eviduje pod č. 5 647 a 5 648; RYANT, Jiří: *Nouzové poukázky města Mělníka z let 1848 a 1849,* Num. listy 1957, s. 5, č. 1 a 2.

[4] Státní okresní archiv Mělník (dříve Městský archiv Mělník), Pamětní kniha města, vedená od roku 1788, s. 232 a 233. Za rukopisným záznamem v německém jazyce je vlepena jedna desetikrejcarová poukázka městské rady na ukázku. Je označena sériovým písmenem „Z“ a pořadovým číslem 323.

Mělnická městská rada měla v době výše zmíněného zasedání za sebou rok činnosti a byla v některých pramenech též označována jako městský, či měšťanský výbor.[5] Původně měla dvacet členů, později došlo k některým personálním změnám a 12. srpna roku 1850, kdy její působnost končila, byla osmnáctičlenná. Nás však nepochybně zajímá, jaké bylo složení v době, kdy bylo rozhodnuto o vydání poukázek.[6] V jednoduchém přehledu se seznámíme s jmenným složením, povoláním a sociálním původem jednotlivých členů.

Jméno člena městské rady (dobový tvar)	Povolání, sociální původ	Poznámka, v pramenech bývá uváděn též odlišný přepis příjmení
1. Wenzel Vávra	lékárník	pozdější purkmistr města
2. Wenzel Prokop	kupec	
3. Josef Kozdera	obchodník a „skladník tabáku“	vydavatel vlastních poukázek
4. Josef Valenta	c. k. poštmistr	vydavatel poukázek
5. P. Franz Koláček	římsko-katolický kněz	
6. Johann Viktorin	obchodník	též vinárník
7. Josef Welzl	městský úředník?	
8. Vinzenz Hrdlička	majitel domu	měšťan
9. Anton Schubert	mlynář	
10. Johann Storzer	majitel hospodářství	též Störzer, Sterzer
11. Adalbert Storzer	majitel domu	měšťan
12. Wenzel Balaunek	obuvník	též Ballaunek
13. Mathias Janovský	řezník	
14. Josef Berdych	hostinský	
15. Josef Kozlík	kupec	
16. Anton Fiedler	kupec	též Fidler, vydavatel poukázek
17. Johann Špaček	sklenář	
18. Josef Berger	obchodník	

Jak je z přehledu zřejmé, s výjimkou majitelů domů a hospodářství a rovněž i katolického duchovního to byli lidé, kterých se nedostatek drobných peněz v oběhu profesionálně dotýkal. Jak vyplývá z citovaného zápisu, bylo obou nominálů vydáno 15 000 kusů v úhrnné nominální hodnotě 2 000 zlatých (1 zlatý = 60 krejcarů). Z toho pětikrejcarových poukázek za 500 a desetikrejcarových za 1 500 zlatých. Celková míra finanční záruky městské rady byla tudíž relativně vysoká.

Úvodem k popisu obou nominálů poukázek předesílám, že mají shodné typografické provedení, rozdíly v textu spočívají v odlišném nominálu a na něj navazujících údajích. Jsou tedy produkcí jednoho autora a jediné tiskárny, jejíž původ však bohužel přesně neznáme.

MĚLNÍK, městská rada, poukázka na 5 krejcarů konvenční měny z roku 1849, text český a německý.

•••••

[5] V daném období nebyl ještě název orgánu sjednocen. Připomínám též, že podle legislativní úpravy platné do roku 1850 vedl správu města purkmistr jmenovaný vládou, městská rada byla poradním orgánem. Blíže BÖHM, Ludvík: *Královské věnné město Mělník a okres Mělnický,* Mělník 1892, s. 635–636, heslo Správa obecní.

[6] Za informaci děkuji PhDr. J. Kořínkové a Mgr. V. Mlchovi, ředitelce a pracovníku Státního okresního archivu Mělník.

• Poukázka na 5 krejcarů k. m. z roku 1849, líc / archiv autora / obr. 1

Jednostranný, světlemodrý kamenotisk na tenkém bílém papíru. Rozměr tiskové plochy vyznačené tenkou linkou je 110 × 65 mm. V důsledku odstřihování jednotlivých exemplářů z tiskového aršíku je velikost poukázky dosti rozdílná, zejména pokud jde o poukázku z horního či dolního okraje.[7] Za obvyklou lze pokládat poukázku o rozměrech 120 × 68 mm, okrajová pak měří až 124 × 73 mm.

Při levém okraji je svislý kuponový pás s označením vydavatele tiskacími písmeny „MĚSTO MĚLNÍK“, tedy pouze v českém znění. Tisková plocha je na této straně vymezena úzkou vlnovkou a je dále až na výjimky vyplněna vodorovným šrafováním, ve kterém jsou přerušováním linek vyznačeny ochranné prvky, nebo textové doplňky.[8]

Uprostřed tiskové plochy nahoře je výrazně označen nominál poukázky „5 Kr.“, po stranách jsou pak menší orámované plochy s dekorativním podtiskem. Levá je označena textem „Serie“, pravá „Nummer“, pro individuální rozlišení exemplářů poukázek sériovými písmeny a čísly. Ta byla před uvedením poukázek do oběhu označována rukopisně inkoustem, velkým nebo i malým písmenem abecedy (latinské, nebo kurentu). Číslování bylo až třímístné.

Níže ve středu je menší oválný medailon s kresbou mělnického viničního návrší s typickou podélnou stavbou zámku a přilehlou věží proboštského kostela sv. Petra a Pavla. Dole na toku řeky Labe vidíme menší plavidlo, vpravo pak pobřežní vegetaci. Po stranách medailonu je uveden vydavatel „Město / Mělník“, střední část plochy tvoří výrazný název města „MĚLNÍK“, po jehož stranách jsou větší obdélníkové plochy s mírně zkosenými horními rohy. Nacházíme v nich čtyřřádkový text definující podrobněji účel poukázky, vlevo česky, vpravo německy:

•••••

[7] Jako příklad vyobrazení (obr. č. 1) byla zvolena poukázka z horního okraje aršíku, mající nadměrně široký horní a pravý okraj.

[8] Hovořit v tomto případě o podtisku nepřichází u kamenotisku v úvahu, neboť jde o jedinou tiskovou operaci.

5 Krejcaru
dwanact
na jeden zlatý bankovek
od městské raddy v Mělníce.

5 Kreuzer
zwölf
auf Einen Gulden Bank-Noten
vom Stadtverordneten Collegium in Mělník.

V každém řádku je použito písmo jiného tvaru a velikosti. Volné části plochy jsou vyplněny drobnou arabeskou. Dole je vyznačena záruka za nominální hodnotu poukázky *„Der Werth ist gesichert“* a níže doba platnosti *„Diese Anweisung ist bis 1. Mai 1850 giltig.“,* tj. do 1. května 1850, přičemž tento text již není opakován česky.

Rubní strana je bez tisku, nacházíme zde menší oválné razítko černé barvy, velikosti 22 × 12 mm, s označením vydavatele tiskacím písmem MĚSTO/MĚLNÍK“, pouze v českém jazyce. Bývá umístěno v levé, případně ve střední části plochy, v poloze svislé nebo vodorovné. Doplněno je vlastnoručním podpisem člena městské rady nebo též jiného pověřeného zástupce.

Úprava rubních stran 5 a 10krejcarových poukázek se formálně nijak neliší. Ukázka různých podpisů a rozdílného umístění razítka v ploše je na obr. č. 2.

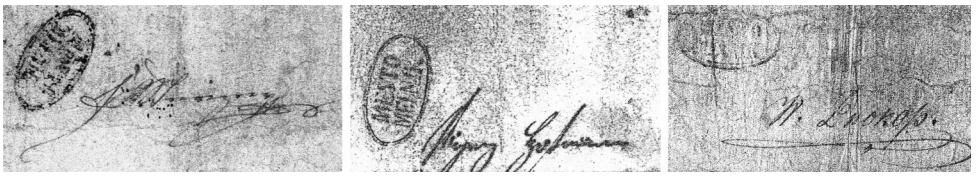

• Poukázky na 5 a 10 krejcarů k. m. z roku 1849, ukázky rubních stran s razítkem města a podpisem různých zmocněných zástupců / archiv autora / obr. 2

MĚLNÍK, městská rada, poukázka na 10 krejcarů konvenční měny z roku 1849, text český a německý. Obr. č. 3. Exemplář vlepený v textu městské pamětní knihy, viz úvodní část. Jednostranný, cihlověčervený kamenotisk na tenkém bílém papíru. Rozměry tiskové plochy a odchylky po odstřižení z tiskového archu jsou shodné, jak bylo dříve uvedeno. Také tiskový obraz je shodný, pouze označení nominálu je „10 Kr.“, a tomu též odpovídá další text v obou jazycích (10 krejcarů, 10 Kreuzer). Označení rubní strany razítkem vydavatele a podpisem je stejné.

Pokud je mi známo, poukázky mělnické městské rady nebyly ještě v odborné literatuře vyobrazeny, proto jsem do popisu zahrnul i některé charakteristické podrobnosti. Jak je patrné, jejich tiskové provedení není zcela běžné, v samotném Mělníce pak je zcela ojedinělé, zvláště pro použitý obrazový medailon.

Při srovnávání většího počtu exemplářů lze v některých částech tiskové plochy zjistit drobné rozdíly v detailech tvarů písmen, v obrazovém medailonu pak u některých budov a znázorněné vegetace. U části desetikrejcarových poukázek též postrádáme v dolní části obrázku drobnou lodici. K takovýmto odlišnostem občas docházelo na kamenotiskových deskách při opakovaném ručním zobrazování většího počtu exemplářů. V případě Mělníka to kupř. známe u starých etiket Lobkowiczkého vinařství, které byly umístěny po čtyřech na jednom tiskovém aršíku. Bohužel v případě nouzových poukázek se zatím žádný aršík, ani jeho část (kupř. dvě spojené poukázky) nepodařilo objevit, takže tuto záležitost nelze spolehlivě uzavřít.

Pokud jde o tiskárnu, ve které byly poukázky zhotoveny, domnívám se, že to byla kamenotiskárna C.W. Medau v Litoměřicích, která byla pro takové zakázky ve své době dobře personálně i technicky vybavena a nacházela se v dostupné vzdálenosti od Mělníka.

Textová část mělnických poukázek nás překvapí svojí obsahovou nejednotností údajů v českém

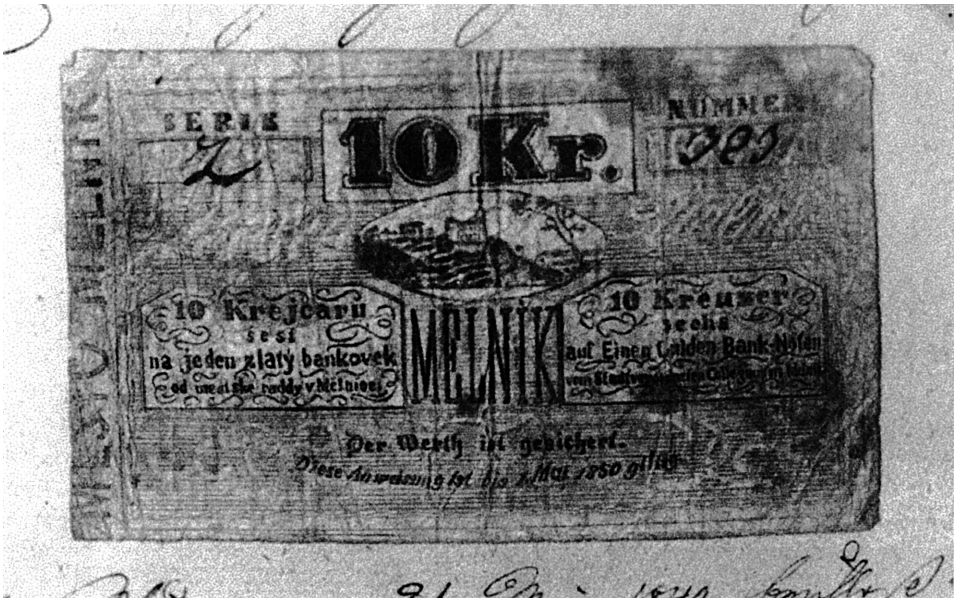

• Poukázka na 10 krejcarů k. m. z roku 1849 /exemplář vlepený v textu městské pamětní knihy / archiv autora / obr. 3

a německém jazyce, kdy pouze základní označení nominální hodnoty a vydavatele ve střední části plochy jsou významově shodná. Další údaje, kupř. vymezení záruky za hodnotu poukázky a stanovení doby platnosti, jsou vyznačeny pouze v jednom z jazyků, v uvedených případech německy. Takovýto přístup bychom spíše očekávali u soukromníků, a nikoliv u veřejnoprávního zadavatele. Městská rada snad neměla pro výslednou podobu poukázek jednotnou představu, ani zkušenost a zřejmě se neopírala o konkrétní předlohy z jiných lokalit. Nemůžeme vyloučit ani časovou tíseň.

Exempláře nesoucí značné stopy opotřebení intenzivním oběhem dokazují, že volba barvy tisku desetikrejcarových poukázek nebyla právě šťastná, neboť údaje jsou obtížně čitelné, téměř nezřetelné. Snad právě tato zkušenost vedla k přípravě další emise poukázek v černé barvě, jejichž dva exempláře jsem zjistil při prohlídce soukromých sbírek. Ve sbírkovém fondu mělnického muzea zastoupeny nejsou.

Uvádím pouze jejich základní popis, neboť technické parametry i obraz jsou identické s poukázkami základní emise.

Mělník, městská rada, poukázka na deset krejcarů konvenční měny z roku 1849, text český a německý. Varianta barvy tisku,[9] (obrázek č. 4, lícní strana).

Jednostranný tisk černé barvy na tenkém papíru přináší výraznější zobrazení textových, ochranných i dekorativních prvků. Rozměr tiskové plochy je shodný, velikost zkoumaných exemplářů, vč. nepotištěného okraje je po oddělení z aršíku v prvním případě 113 × 68, ve druhém 111 × 68 mm. Rozdíl rozměru spočívá v různé míře odstřižení kontrolní kupónové části při levém okraji, což svědčí o tom, že exempláře se nenacházely vedle sebe.

•••••

[9] V odborné literatuře není existence této tiskové varianty uvedena. Doplňuji tudíž zejména soupis Petrtylův. Viz PETRTYL, Josef, *Nouzové peněžní poukázky z let 1848–1850,* Hradec Králové 1967, s. 39, č. 2a. (nové označení).

• Poukázka na 10 krejcarů k. m. z roku 1849 / varianta černý tisk / archiv autora / obr. 4

Exempláře mají vepsána sériová písmena „J“ a třímístná pořadová čísla. U prvého to je číslo „316“, u druhého jsou první dvě číslice nečitelné, poslední připomíná sedmičku. Zadní strana poukázek je bez razítka vydavatele a chybí též vlastnoruční podpis jeho odpovědného zástupce. S ohledem na tyto stopy příprav k uvedení do oběhu, nelze poukázky považovat za tzv. formuláře, ale nejde též o kusy pro oběh definitivně připravené. Zachovalost odpovídá v obou případech stupni 1-/1- obvyklé aukční klasifikace. Původ částečného poškození pomačkáním však není jasný. K zodpovězení by bylo zapotřebí mít k dispozici větší počet exemplářů, zejména pak dobovou písemnou zprávu. Poznamenávám, že v medailonu nacházíme v tomto případě v dolní části lodici, o které jsem se již zmínil při popisu poukázky tohoto nominálu tištěného v cihlověčerveném odstínu.

Jak je vidět, obrazový medailon je zajímavý i svými detaily. Poněvadž jde o tiskový prvek u poukázek vydaných na Mělníku zcela ojedinělý a na českých poukázkách vzácný, podívejme se i na některé další souvislosti, které se podařilo zjistit.

Městská rada jako zadavatel tisku poukázek mohla předlohu medailonu objednat u nějakého výtvarníka, nebo tiskárně dodat vhodné vyobrazení pohledu na město s využitím tehdy módních grafických listů (vedut). Další možností je samostatná iniciativa ateliéru tiskárny. Autora medailonu upraveného pro užití v tiskovém obrazu poukázky se mi zjistit nepodařilo, naproti tomu úspěšné bylo pátrání po grafických listech, ze kterých mohl čerpat. Množné číslo je zde zcela na místě, neboť jsou mi známy tři exempláře zhotovené rozdílnými technikami a v různém časovém období předcházejícím data vydání poukázek.

Za nejpravděpodobnější předlohu lze pokládat černobílou kamenorytinu označenou jako *„Das Schloss Melnik in Böhmen“,* tedy zámek Mělník v Čechách, mající rozměr 190 × 142 mm. Zhotovila ji tiskárna C. W. Medau v Litoměřicích, což by nás mohlo přivést k úvaze o tisku samotných poukázek. Není datována, ale souvislosti umožňují její vznik klást do období kolem roku 1830. Srovnání je možné i v jednotlivých detailech kresby, i když pro medailon byl z pochopitelných důvodů použit pouze výřez. Vyobrazení na obr. č. 5 zmíněný názor dokládá, bohužel se ani zde jméno autora nedovídáme.

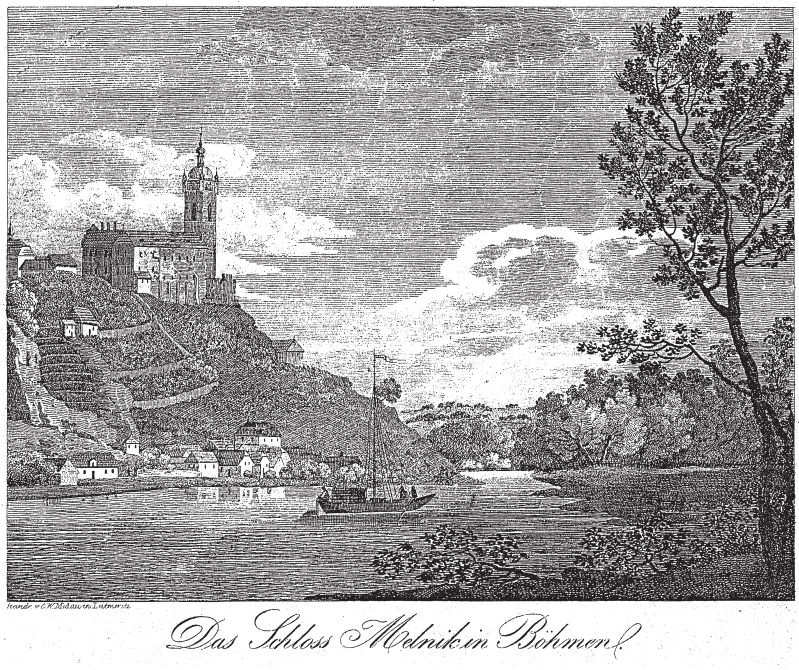

• Předloha obrazového medailonu poukázek, označená německy jako *Zámek Mělník v Čechách* / kamenotisk firmy C. W. Medau, Litoměřice kolem roku 1830, zmenšeno / archiv autora / obr. 5

Uvedené vyobrazení však nelze pokládat za původní a dostáváme se nakonec ke kolorovanému leptu Václava Aloise Bergera (1783–1824) z roku 1802, vydanému o rok později firmou F. K. Volf v Praze.[10] I když jde o jinou grafickou techniku a poměrně značný časový odstup, souvislost je nepochybná a takto zprostředkovaně se dostáváme k původní předloze námětu užitého na medailonu a ke jménu samotného autora.

Výše uvedená litoměřická tiskárna také přibližně v roce 1842 zhotovila s využitím stejných krajinných předloh Mělníka kamenotisk, znázorňující plavbu prvního českého parníku Bohemia na Labi pod Mělníkem. Loď označená v doprovodném textu jako *„Prwnj český párnj člunek“* byla vyrobena roku 1841 a v následujících několika letech obstarávala přepravu osob mezi „pražským“ přístavem v nedalekém Obříství a saskými Drážďany. Další možnost využití původní předlohy vyobrazení města jako vhodného pozadí podporuje již vyslovenou úvahu a rovněž tak pravděpodobnost tisku mělnických poukázek v Litoměřicích.

Změny některých částí městské zástavby i vegetace na členitých labských březích, které ještě v průběhu první poloviny devatenáctého století neměly navigační hráze, zřejmě zadavatelům pozdějších zakázek nevadily, spokojili se s rutinní prací ateliéru tiskárny.

•••••

10 Reprodukováno též v katalogu *České hrady a tvrze ve starých vyobrazeních,* Národní muzeum Praha, 2002, s. 84 (inv. č. H2-109564).

S pozoruhodnou dodatečnou úpravou desetikrejcarové poukázky městské rady jsem se setkal při prohlídce jedné ze soukromých sbírek. V její pravé části je pod rámečkem pro uvedení čísla formou tzv. suché pečeti vyznačen název města Varnsdorfu, a to ve svislé poloze mezi vepsaným číslem poukázky a rámečkem s německým textem udávajícím nominál a bližší údaje, do kterého zčásti zasahuje. Ve dvou řádcích je zde vyznačeno slovo *„STADT“*, tedy město, a dále *„VARNSDORF“* – pojmenování lokality. Výška písmen s jednoduchým ozdobným zakončením je 2,5 mm, délka prvého řádku je 12, druhého 20 mm. Text je obrácen směrem ke středu tiskové plochy. Otisk je v negativní poloze slabě viditelný i na zadní straně poukázky. Vzhled exempláře je důvěryhodný i při porovnání s nesporným originálem.[11]

Jak je známo z některých dobových pramenů, poukázky se šířily z míst vydání nejen do blízkého okolí, ale též do vzdálenějších lokalit, ležících při dálkových formanských trasách. Objevovaly se však i jejich falzifikáty a dokonce byly zjištěny poukázky fiktivních vydavatelů.[12] Proto zřejmě místní orgány ve Varnsdorfu přistoupily k určité formě ochrany místních občanů ověřováním pravosti poukázek. Zatím jsem se však ani v odborných pramenech, ani při prohlídce sbírek s takovýmto způsobem verifikace nesetkal.

Město Varnsdorf ležící severně od Mělníka u státní hranice je sice dosti vzdálené, ale nacházelo se při tzv. rumburské erární silnici, vedoucí z Prahy přes Mělník, Dubou, Českou Lípu a Rumburk dále do Německa. Zhotovení pozitivní a negativní části razidla pro suchou pečeť bylo v oné době poměrně nedostupnou záležitostí, a tak označování poukázek skýtalo značnou míru ochrany. Je pravděpodobné, že bylo využito i k ověření pravosti poukázek jiných vydavatelů a snad i k jiným účelům.[13]

Poukázky městské rady měly na Mělníce a snad i v blízkém okolí dobrý zvuk a široké využití, zvláště u živnostníků, kteří vlastní náhradní platidla nevydali. Nelze se proto divit, že se objevily jejich falzifikáty. S ohledem na použitou techniku tisku – kamenotisk a nevýrazné zbarvení, zvláště desetikrejcarových poukázek, lze pravost posuzovat velice obtížně. Situaci komplikuje zpravidla značný stupeň opotřebení, takže se ve většině případů přikláním k označení, že exemplář je podezřelý. Ve sbírce mělnického muzea bych tímto způsobem označil tři poukázky a stejný počet jsem zjistil také v soukromých sbírkách.[14]

Dále považuji za vhodné zaznamenat exemplář desetikrejcarové poukázky zhotovený ruční kresbou na papír podobný originálu a v dobře napodobeném barevném odstínu, který teprve po uplynutí dlouhé doby od svého vzniku působí nepřirozeně. Zmíněná poukázka je poměrně dobře zachována, a tak je možné vyhodnotit odlišnosti v detailech obrazu.[15]

•••••

[11] Rozměr popisované poukázky je 113 x 68 mm, okraj není pravidelný, odstřižení z aršíku bylo provedeno nedbale. Zachovalost lze označit stupněm 2/2 – v důsledku dvojího přeložení a pomačkání oběhem. Rukopisně je vepsáno sériové písmeno „I“ nebo též „J“(?) a pořadové číslo „683“. Na zadní straně je razítko vydavatele a vlastnoruční podpis odpovědného zástupce. Zde je to Vincenc Hrdlička (psáno Wincenz Hrdliczka), člen městské rady.

[12] Podrobněji kupř. PETRTYL, J.: *Nouzové peněžní poukázky,* úvodní část, s. 12–15.

[13] Dotazem v muzeu ve Varnsdorfu jsem zjistil, že v jeho sbírce podobně upravené nouzové poukázky nejsou, stejně tak ani zmíněné výtlačné razítko s označením názvu města. Některé místní firmy však podobným způsobem označovaly své dokumenty. Pracovníci muzea se přiklánějí k mé domněnce o účelu otisku výtlačného razítka na mělnické nouzové poukázce. Děkuji panu Josefu Zbihlejovi z tohoto muzea za informaci a spolupráci.

[14] Děkuji ředitelce bývalého Okresního muzea v Mělníku PhDr. M. Havlíčkové a Mgr. Z. Špačkové za umožnění studia nouzových poukázek z let 1848 a 1849 nacházejících se ve sbírkovém fondu muzea. Dále děkuji členu ČNS Dr. Luďkovi Vostalovi z Brna za poskytnutí vlastní dokumentace vztahující se k tomuto tématu a rovněž členům ČNS, pob. Praha Ing. J. Daňkovi a J. Holnovi.

[15] Uvedený způsob falzifikace, známý též u jednoduchých tisků státních papírových platidel oné

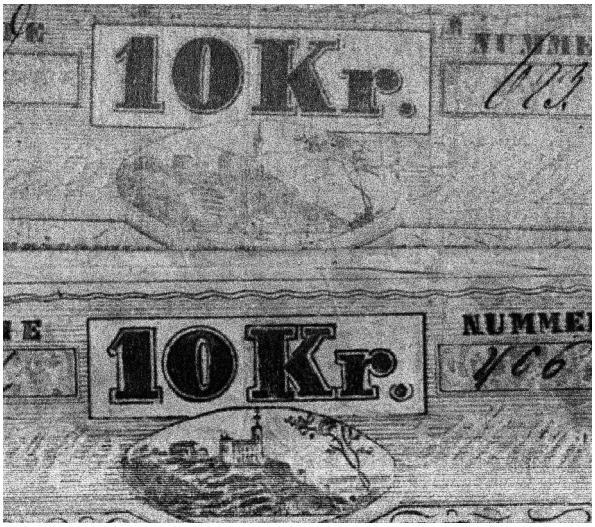

• Srovnání originálu (nahoře) a falzifikátu (dole) poukázky na 10 krejcarů k. m. / zvětšené detaily středních částí tiskových obrazů / archiv autora / obr. 6

MĚLNÍK, falzifikát poukázky městské rady na 10 krejcarů konvenční měny z roku 1849.

Ručně zhotovená barevná perokresba na tenkém nažloutlém papíru s nepravidelným odstřižením. Rozměr je 111 (107) × 67 mm, zachovalost lze označit stupněm 2/2 pro svislý přehyb, pomačkání a zašpinění.

Rukopisné označení série poukázky je „M“ a čísla „406“.

Cihlově červené zbarvení je výraznější než u originálů, vpíjí se a zčásti rozmazává po ploše. Tiskové prvky a texty jsou v detailech nepravidelné, s nepřesným účařím v řádcích. V tvarově méně přesném obrazovém medailonu chybí v dolní části lodice. Nepřesnosti jsou nápadné zvláště ve velkém označení nominálu číslicemi a písmeny ve střední části poukázky. Pro srovnání připojuji na obrázku č. 6 zvětšené detaily, přičemž pro originál jsem použil poukázku nesoucí otisk suché pečeti města Varnsdorfu, o které jsem se v předcházející části zmínil.

Na zadní stranu proniká barvivo z přední strany. Dole uprostřed je dobře napodobené razítko vydavatele ve svislé poloze, okrajové linky však částečně splývají. Vedle je podpis zřejmě fiktivního zástupce městské rady, těžko identifikovatelný, jehož tvar jsem na jiných poukázkách nezjistil.

Abychom si mohli utvořit lepší představu o finanční a tržní situaci v královském věnném městě Mělníku, je zapotřebí přihlédnout k počtu jeho obyvatel ve sledovaném období. V některých pramenech je Mělník označován za jedno z nejmenších měst českých. Konkrétní údaj i příležitost ke srovnání s jinými městy v okolí nám nabízí „*Poznamenání měst venkovských v království českém*“, v německém znění pak „*Verzeichnis derjenigen Landstädte im Königreiche Böhmen*“, což je úřední tabulkový přehled vybraných údajů vydaný c.k. českým zemským guberniem v Praze dne 18. května 1848, tudíž v době pro naše posouzení nanejvýš příhodné. Podepsal jej c.k. guberniální prezident Lev hrabě Thun.

•••••

doby, byl časově mimořádně náročný a předpokládal kreslířskou zručnost. Sloužil zpravidla k jednorázovému vyřešení důsledků kritických životních situací, jako byla bída a hlad.

Ve sloupci označeném jako *počet duší* nacházíme pro Mělník číslo 1 494, což je z hlediska četnosti měřeno nejen dnešníma očima opravdu málo. V přehledu obsahujícím celkem 63 měst to je s výjimkou Terezína nejnižší údaj. Doklad však pomíjí města bez zvláštního statutu (který měla města královská, královská věnná, horní nebo municipální), mající méně než 4 000 obyvatel. V dané době šlo o právo volby delegátů na první zemský český sněm a statutární města měla ze stanoveného limitu obyvatelstva povolenu výjimku.[16]

Také geografické podmínky a hustota osídlení nejbližšího okolí Mělníka nezakládaly předpoklad mimořádného spádu koupěschopné poptávky a tím také vliv na úroveň tržních vztahů v místních obchodech a živnostech, zprostředkovaně pak na četnost obchodních transakcí a potřebu drobného oběživa při jejich realizaci. Důsledky peněžní krize a její odraz v emitovaném počtu soukromých, městských a dokonce i poštovních nouzových poukázek jsou proto spíše překvapující. Nezodpovězenou otázkou zůstává, proč nedocházelo k přiměřenému přísunu náhradního, státem vydávaného drobného oběživa z poměrně nedaleké Prahy, což je vzdálenost přibližně 35 kilometrů, přihlédneme-li k tehdy ještě neexistujícím předměstím a okrajovým částem.

Závěrem bych rád upozornil na specifický metodický rozdíl v charakteru a užití poukázek vydávaných městskou radou a poukázek soukromých podnikatelů. Městská rada přistoupila k vydání tohoto náhradního (v dané lokalitě pak univerzálního) peněžního prostředku z hlediska veřejného zájmu, jako k určité formě pomoci občanům při překonávání nedostatku drobných peněz, který paralyzoval hospodářský život města. Nešlo tudíž, jako tomu bylo u jednotlivých obchodníků a jiných živnostníků, o přímé řešení problémů vlastních tržních potřeb a zájmů.

Poukázky veřejné instituce si mohl u městské pokladny vyměnit každý, kdo to potřeboval. Stačilo předložit určitý obnos ve státním oběživu středních, příp. vyšších nominálů. Nedocházelo zde tedy k vracení nazpět zákazníkům při realizaci konkrétního nákupu zboží, či služby. K přímým vztahům podnikatel – zákazník a naopak docházelo až v další etapě, kdy městské poukázky jejich vlastník začal používat ve své živnosti, vydával je a rovněž přijímal nazpět při další návštěvě zákazníků. Nutno počítat i s určitým oběhem poukázek mezi jednotlivými občany při vyrovnávání drobných soukromých finančních závazků.[17]

Nelze opomenout ani předpoklad určitého, byť asi rozsahem omezeného oběhu těchto poukázek mimo teritorium města v důsledku jejich použití při obchodování na tržištích, v hostincích a vinárnách. Dostávaly se tak do rukou příchozím z venkova i ze vzdálenějších míst, kteří ve městě pobývali z nejrůznějších důvodů. Ti zase mohli naopak použít při placení poukázky z jiných lokalit. Některé písemné prameny citované kupř. J. Petrtylem nás k takovým závěrům opravňují, ovšem ze samotného Mělníka bohužel taková zpráva chybí.

Vydávání poukázek městské rady do oběhu bylo postupné, podle konkrétní potřeby a zájmu, jak dosvědčuje též jejich způsob sériování a signování větším počtem oprávněných osob. Šlo v podstatě o jejich „prodej“, můžeme též říci výměnu za legální, státem vydané oběživo. Ovšem bylo nutno počítat s jejich vrácením a zpětným proplacením. Konečná fáze oběhu

•••••

[16] Srovnání počtu obyvatelstva se současností je velice zajímavé a dokládá značný vliv specifických podmínek při zavádění železničního spojení a rozvoji průmyslu v průběhu druhé poloviny 19. století pro rychlý a všestranný rozvoj lokality, nebo naopak ustrnutí na dlouhé časové období. Údaje uvedené v *Poznamenání* můžeme s ohledem na úřední charakter pramene a časovou shodu pokládat za věrohodné.

[17] Zmíněné vztahy by bylo možné znázornit grafickým schématem, ale případ je natolik evidentní, že toho není zapotřebí. Poznamenávám, že jde o obecnou platnost vztahů, které se týkají poukázek všech veřejných institucí u nás v dané době. I z těchto důvodů jsem považoval za potřebné na metodické odlišnosti upozornit.

poukázek tedy nastala, když je jejich držitelé předložili městské pokladně, která je na místě honorovala a následně snad i na základě nějaké administrativní procedury likvidovala.

Můžeme předpokládat, že poukázky vraceli živnostníci i řadoví občané v termínech zcela libovolných, ovšem hlavní část byla vyměňována až před ukončením jejich platnosti, kterou bylo nutno v městě řádným způsobem zveřejnit. Bylo proto zapotřebí pokladní režim na takovou situaci připravit a pokladníka řádně instruovat. Domnívám se, že to městská rada včas provedla, neboť jak víme, zasedali v ní nejméně tři vydavatelé vlastních poukázek, kteří již měli své praktické zkušenosti. Alespoň o nějakých problémech v městské pamětní knize nenacházíme žádný záznam.

Jak ukazuje stav některých exemplářů poukázek deponovaných ve sbírce mělnického muzea, intenzivní oběh na nich zanechal výrazné stopy. Jsou pomačkané, zašpiněné a části tiskového obrazu špatně rozpoznatelné. V takových případech bylo rozpoznání případných falzifikátů značně obtížné a pokladník musel postupovat velice obezřetně. Přijmout a honorovat falzifikáty, které skutečně u těchto poukázek existovaly, znamenalo způsobit zaměstnavateli škodu. Z tohoto úhlu pohledu je nutno posuzovat také ochranné opatření přijaté vůči mělnickým poukázkám ve Varnsdorfu.

Z toho, co bylo v předcházejícím textu uvedeno, je zřejmé, jaké autentické informace prozatím v pramenech postrádáme. Oběh a funkci poukázek tak nelze posoudit dosti komplexně a v nejdůležitějších souvislostech, neboť vypovídající schopnost samotných exemplářů poukázek je přece jenom omezená. Přesto však analýza dostupných podkladů a následné úvahy vnášejí určité světlo do dané problematiky. Poznatky bylo nutno formulovat zdrženlivě, aby je bylo možno využít při zkoumání nouzových poukázek daného časového období vydaných i v jiných lokalitách.

•••••

Die Notgeldscheine des Stadtrates von Mělník aus dem Jahr 1849

In der Periode der langen Krise im Geldumlauf und des Mangels an Kleingeld in den Jahren 1848 und 1849 haben in der Stadt Mělník die lokalen Geschäftsleute und andere Gewerbetreibenden eigene Notgeldscheine herausgegeben. Diese Methode wurde dann auch vom Stadtrat aufgenommen, der auf der Sitzung am 9. April 1849 den Entschluss über die Herausgabe der Notgeldscheine im Wert von 5 und 10 Kreuzer der konventionellen Währung gemacht hat. Die Mitglieder dieses Stadtrates waren vorwiegend Personen, die in privaten Unternehmenstätigkeiten von den Geldproblemen direkt betroffen wurden.

Die einseitigen Notgeldscheine wurden durch Steindruck und wahrscheinlich von der Firma C.W.Medau in der unweit liegenden Stadt Litoměřice angefertigt. Sie tragen den tschechischen sowie den deutschen Text und sie sind mit einem kleinen Medaillon mit Ausblick auf die Stadt in Richtung von dem Fluss Elbe verziert. Eine Vorlage finden wir in der Steingravur aus der Zeit um 1830 und auch in einer Farbätzung aus dem Jahr 1802.

Es wurden auch Zehnkreuzer-Notgeldscheine in schwarzer Farbe gefunden. Sie stammen offensichtlich aus einer in der Vorbereitung stehenden Emission und sie wurden in der Fachliteratur noch nicht veröffentlicht. Erwähnt sind auch Fälschungen der Notgeldscheine aus Mělník, und als Beispiel wird von dem Autor die Beschreibung einiger Details der handgefertigten Fälschung angeführt. Ein weiteres interessantes Exemplar des echten Notgeldscheines ist mit dem Drucksiegel „Stadt Warnsdorf" versehen, der die Bemühungen des Stadtrates dieser Stadt belegt, die Bürger vor Fälschungen zu schützen. Die Notgeldscheine wurden entlang der ehemaligen Fuhrmannrouten auch in weiter gelegene Orte verbreitet.

Zum Schluss des Beitrags wird vom Autor auf die verschiedene Beziehung des Stadtrats, als des Herausgebers der Notgeldscheine, zu den Benutzern hingewiesen. Der Stadtrat bemühte sich um Lösung der Schwierigkeiten im öffentlichen Interesse, während die privaten Herausgeber haben ausschliesslich eigene Probleme gegenüber den Kunden gelöst.

Übersetzt von B. Vančura

NL LIX • 2004

Nevydané československé pamětní mince z let 1989–1990

Jaroslav Moravec

Prodej některých pamětních stříbrných a zlatých mincí, bankovek a státovek vydaných Českou národní bankou (dále ČNB) a jejími právními předchůdci patří mezi standardní prodejní aktivity ČNB v oblasti numismatického materiálu. V různých časových intervalech však ČNB pořádá formou korespondenčních aukcí i mimořádné prodejní akce. V roce 1997 uvolnila část zásoby dvou nevydaných pamětních stříbrných stokorun z roku 1990, v letech 1998 a 1999 bylo uvolněno 200 sad nevydaných státovek a bankovek emise C (20 Kčs 1953, 100 a 1 000 Kčs 1951) a od roku 2002 probíhá postupný prodej části zásob československých dukátů, ražených v rozmezí let 1923–1951, tzv. svatováclavských.

Prodej nevydaných platidel emise C jsme již podrobně popsali.[1] Rovněž o prodeji dukátů zpracujeme podrobnou informaci po uskutečnění dalších etap korespondenční aukce. Zájemci, kteří se nezúčastnili aukce a neobdrželi tak přímou zprávu z ČNB, však dosud nemají detailní informaci o uskutečnění první korespondenční aukce v roce 1997, a proto byl zpracován tento příspěvek jako rozšířená informace o nevydaných pamětních mincích z let 1989–1990.

Plán emise pamětních mincí v letech 1986–1990

Československé pamětní stříbrné mince byly v letech 1986–1990 vydávány na základě plánu emise pamětních mincí, schváleného na návrh Federálního ministerstva financí (dále FMF) a Státní banky československé (dále SBČS) usnesením vlády ČSSR č.294/1984 z 25. 10. 1984.[2] V průběhu realizace bylo v tomto plánu provedeno několik změn. Mimo původní plán byly vydány čtyři mince, 50 Kčs 1987 s motivem Koně Převalského, 50 Kčs 1988 k 300. výročí narození Juraje Jánošíka, 50 Kčs 1989 k 150. výročí zahájení železniční dopravy na trati Břeclav-Brno a 50 Kčs 1990 k 1. výročí svatořečení Anežky České. Ještě před zahájením jakýchkoliv příprav bylo zrušeno vydání dvou mincí, 50 Kčs 1989 u příležitosti konání Mistrovství světa v lyžování a 50 Kčs 1989 u příležitosti konání Mistrovství světa v krasobruslení v ČSSR, neboť pořadatelství těchto akcí bylo nakonec svěřeno jiným zemím. Mimo původní plán se připravovala 50 Kčs 1989 u příležitosti konání Závodu míru na trase Paříž-Moskva (dále Závod míru). Její realizace však byla zastavena v průběhu bezprostřední přípravy výroby, neboť Závod míru se na plánové trase Paříž-Moskva neuskutečnil.

Naopak vyrobeny, ale nakonec nevydány, byly 100 Kčs 1990 k 100. výročí prvomájové oslavy Svátku práce v Praze (dále 1. máj) a 100 Kčs 1990 k 100. konání dostihového závodu Velká pardubická[3] (dále Velká pardubická) v původním provedení s názvem státu ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA a státním znakem ČSSR. Tyto mince vyrobila Štátna mincovňa n.p. Kremnica (dále ŠMK, dnes Mincovňa Kremnica, štátny podnik) v průběhu prosince 1989 a ledna 1990, avšak v důsledku změny názvu státu a státního znaku nebyly vydány. Mince k 1. máji nebyla vydána vůbec, Velká pardubická byla ražena znovu a vydána s názvem státu ČESKÁ A SLOVENSKÁ FEDERATIVNÍ REPUBLIKA a státním znakem ČSFR. Ostatní pamětní stříbrné mince byly v letech 1986–1990 vydány podle původního plánu.

[1] MORAVEC, Jaroslav: *Nevydané státovky a bankovky tzv. emise C II*, Merkur Revue 5/99 a Merkur Revue 6/99,s. 24–25; TÝŽ: *Nevydaná platidla emise C II*, Num. listy 54, 1999, s. 162–165.

[2] PEKÁREK, Jiří: *Československé pamětní mince v letech 1986–1990*, Num. listy 40, 1985, s. 112.

[3] Nikoliv k 100. výročí závodu, jak se někdy chybně uvádí (poprvé se závod uskutečnil v roce 1874, důvodem přestávek byly války, nepřízeň počasí a vojenská invaze do Československa v roce 1968).

50 Kčs 1989 II k Závodu míru na trase Paříž-Moskva

Pořadatelé tohoto cyklistického závodu připravovali jeho 42. ročník v termínu 7.–25. 5. 1989 na trase Paříž-Moskva (tradiční byla trasa Varšava-Berlín-Praha v měnícím se pořadí). Dodatečné zařazení tohoto námětu do plánu emise pamětních mincí navrhl předseda Ústředního výboru Československého svazu tělesné výchovy (dále ČSTV) a na doporučení předsedy SBČS z 21. 9. 1988 bylo schváleno ministrem financí ČSSR 29. 9. 1988. Doplnění emisního plánu se uskutečnilo nikoliv usnesením vlády, ale na základě zmocnění ministra financí ČSSR a předsedy SBČS doplňovat plán emise pamětních mincí podle potřeby. Vydání mince bylo naplánováno na květen 1989 v celkovém množství (běžná i špičková kvalita) 60 000 ks.

Celostátní neomezenou anonymní soutěž na umělecký návrh vypsaly SBČS a FMF v září 1988 s uzávěrkou 30. 11. 1988. Soutěž byla obeslána 26 soutěžními značkami, což představovalo 57 sádrových modelů. Jednání Komise pro posuzování návrhů na československé peníze[4] se uskutečnilo 12. 12. 1988 v budově ústředí SBČS, Na příkopě 28, Praha 1. Na úvod jednání upozornil zástupce vypisovatelů soutěže, že v organizaci Závodu míru panuje nejistota, že se závod v této trase nemusí uskutečnit. V takovém případě mince nebude vydána. Do druhého kola hodnocení postoupilo 11 návrhů. V druhém kole obdrželo 6 návrhů (Olgy Halákové, akad. sochaře Jiřího Harcuby a Pavla Harcuby, Anny Kaňovské, Jana Mlýnka a dva návrhy Jaroslava Bejvla) odměnu po 2 000 Kčs, do třetího kola postoupilo 5 návrhů. Ve třetím kole udělila Komise sníženou I. cenu v částce 10 000 Kčs návrhu akad. sochaře Ladislava Kozáka, dvě II. ceny po 8 000 Kčs návrhům akad. sochařky Jarmily Truhlíkové-Spěvákové a akad. sochaře Vladimíra Oppla a dvě snížené III. ceny po 4 000 Kčs návrhům akad. sochaře Ladislava Kozáka a Anny

• Snížená I. cena /L. Kozák/, upravené soutěžní modely

• II. cena /J. Truhlíková-Spěváková/, soutěžní modely

• II. cena /V. Oppl/, soutěžní modely[5]

•••••

[4] Členy Komise byli v tomto období zástupci SBČS, FMF, Ministerstva kultury ČSR, Ministerstva kultury SSR, Českého svazu výtvarných umělců, Slovenského svazu výtvarných umělců, ŠMK, Ústředního výboru Komunistické strany Československa a Podniku zahraničního obchodu Artia (zajišťoval prodej československých mincí v zahraničí). U mince k Závodu míru byl k zasedání Komise přizván zástupce Ústředního výboru ČSTV.

[5] Na některých návrzích autoři chybně uvedli nominální hodnotu 100 Kčs.

Kaňovské. Návrh oceněný sníženou I. cenou doporučila Komise po menších úpravách k realizaci. S realizací návrhu vyslovil souhlas ministr financí ČSSR 18. 1. 1989 jen za předpokladu, že se závod uskuteční na původně plánované trase Paříž-Moskva.

Modely určené k realizaci byly 22. 12. 1988 zaslány ŠMK, která předložila SBČS první vzhledové odražky provedené zkrácenou cestou[6] (byly vráceny ŠMK, v SBČS nejsou archivovány). Na základě připomínek SBČS z 10. 1. 1989 provedla ŠMK drobné rytecké úpravy a 31. 1. 1989 předložila druhé odražky ve špičkové kvalitě. Schvalovány však už nebyly, neboť rozhodnutím mezinárodní poroty organizátorů Závodu míru, učiněným 1. 2. 1989 v Berlíně, se závod uskutečnil v tradiční trase. Dálnopisem z 2. 2. 1989 dala SBČS příkaz ŠMK zastavit veškeré přípravné práce k výrobě.

• Snížená III. cena /L. Kozák/, soutěžní modely

• Snížená III. cena /A. Kaňovská/, soutěžní modely

• Vzorový odražek ve špičkové kvalitě

Líc: státní znak ČSSR, opis ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA, s označením hodnoty 50 Kčs.

Rub: cyklista na kole, seskupení budov moskevského Kremlu, Eiffelova věž v Paříži, letopočet, seskupení pražských budov, opis ZÁVOD MÍRU PAŘÍŽ MOSKVA COURSE DE LA PAIX PARIS MOSCOU, signatura autora L.K.

Kov: stříbrná slitina AgCuNiZn 500:400:50:50, povolená odchylka v obsahu stříbra ± 5/1000.

Průměr 27 mm, hmotnost 7 g, povolená odchylka v hmotnosti ± 10/1000.

Hrana vroubkovaná.

Návrh: akad. sochař Ladislav Kozák, rytecké úpravy Ján Alleram.

Ražba: Štátna mincovňa n.p. Kremnica.

•••••

[6] Zkrácená cesta, výroba razidla přímo z redukce (originálu) bez mezistupňů matrice a punců. Používá se zejména u medailí ražených v menších nákladech, kde není potřeba velkého množství razidel. U mincí ražených ve větších nákladech by opotřebení nebo zničení redukce při lisování velkého množství razidel mělo za následek nutnost výroby nové redukce, a tak ztrátu naprosté identity všech ražených mincí, jedné z podmínek výroby peněz v zájmu jejich ochrany proti padělání. ŠMK používala zkrácenou cestu také k přípravě prvních, tzv. vzhledových odražků k posouzení základního vzhledu mince.

100 Kčs 1990 III k 100. výročí prvomájové oslavy Svátku práce v Praze

Celostátní neomezenou anonymní soutěž na umělecký návrh vypsaly SBČS a FMF v říjnu 1987 s uzávěrkou 10. 5. 1988. Soutěž byla obeslána 18 soutěžními značkami, což představovalo 38 sádrových modelů. Jednání Komise pro posuzování návrhů na československé peníze se uskutečnilo 25. 5. 1988 v budově ústředí SBČS v Praze. Do druhého kola hodnocení postoupilo 5 návrhů. V druhém kole obdržely 3 návrhy (akad. sochaře Ladislava Koláře, Anny Šeré a akad. sochařky Jarmily Truhlíkové-Spěvákové) odměnu po 2 000 Kčs a 2 návrhy (Vladislava Mašaty a Štefana Novotného) odměnu po 1 500 Kčs, do třetího kola postoupily 3 návrhy. V třetím kole udělila Komise tři snížené II. ceny po 7 000 Kčs návrhům akad. sochaře Vladimíra Oppla, Jiřího Vodrážky a Jaroslava Bejvla. Současně Komise doporučila vypisovatelům, aby vyzvali autory oceněných návrhů k účasti v užší soutěži za vypisovací odměnu 3 000 Kčs s uzávěrkou 13. 9. 1988. Autoři výzvu přijali a užší soutěž byla vyhodnocena 28. 9. 1988 v budově ústředí SBČS v Praze. Komise doporučila po menších úpravách k realizaci návrh akad. sochaře Vladimíra Oppla. S realizací návrhu vyslovil souhlas ministr financí ČSSR 18. 1. 1989.

Modely určené k realizaci byly 22. 12. 1988 zaslány ŠMK, která předložila SBČS 16. 5. 1989 první vzhledové odražky provedené zkrácenou cestou (byly vráceny ŠMK, v SBČS nejsou archivovány). Na základě připomínek SBČS z 19.5.1989 provedla ŠMK drobné rytecké úpravy a 5. 6. 1989 předložila druhé odražky v běžné a špičkové kvalitě, které SBČS 15. 6. 1989 schválila.

• Snížená II. cena /V. Oppl/, upravené modely z užší soutěže

• Snížená II. cena /J. Vodrážka/ upravené modely z užší soutěže

• Snížená II. cena /J. Bejvl/, upravené modely z užší soutěže

• Vzorový odražek v běžné kvalitě

Líc: státní znak ČSSR, opis ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA, označení hodnoty 100 / Kčs.

Rub: věže katedrály sv. Víta na Pražském hradě ověnčené vlajícími stuhami a věže chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně nad snítkami šeříku a vlajícími prapory, opis 1. MÁJ V PRAZE 1890.1990, signatura autora V.O.

Kov: stříbrná slitina AgCuNiZn 500:400:50:50, povolená odchylka v obsahu stříbra ± 5/1000.

Průměr 31 mm, hmotnost 13 g, povolená odchylka v hmotnosti ± 10/1000.
Hrana vroubkovaná.
Návrh: akad. sochař Vladimír Oppl, rytecké úpravy Ján Alleram.
Ražba: Štátna mincovňa n.p. Kremnica.

Mince byly na základě hospodářské smlouvy SBČS a ŠMK vyrobeny v množství 57 500 ks v běžné kvalitě a 2 500 ks ve špičkové kvalitě, které SBČS odebrala, zaplatila a převzala do svých zásob.

100 Kčs 1990 IV k 100. konání dostihového závodu Velká pardubická[7]

Celostátní neomezenou anonymní soutěž na umělecký návrh vypsaly SBČS a FMF v dubnu 1988 s uzávěrkou 27. 10. 1988. Soutěž byla obeslána 26 soutěžními značkami, což představovalo 56 sádrových modelů. Jednání Komise pro posuzování návrhů na československé peníze se uskutečnilo 16. 11. 1988 v budově ústředí SBČS v Praze. V prvním kole hodnocení obdrželo 5 návrhů (Jaroslava Bejvla, Vladislava Mašaty, Jana Mlýnka, Márie Poldaufové a akad. sochaře Josefa Úprky) režijní odměnu po 1 000 Kčs, do druhého kola postoupilo 16 návrhů. V druhém kole obdržely 3 návrhy (Víta Bojňanského, akad. sochaře Jiřího Harcuby a akad. sochařky Jarmily Truhlíkové-Spěvákové) odměnu po 3 000 Kčs a 4 návrhy (Ivo Grégra, Jiřího Jindříška, akad. sochařky Jarmily Truhlíkové-Spěvákové a Drahomíra Zobka) odměnu po 2 000 Kčs, do třetího kola postoupily 3 návrhy. V třetím kole udělila Komise sníženou I. cenu v částce 10 000 Kčs návrhu akad. sochařky Jarmily Truhlíkové-Spěvákové, II. cenu v částce 8 000 Kčs návrhu akad. sochaře Ladislava Kozáka a III. cenu v částce 5 000 Kčs návrhu Štefana Novotného. Návrh oceněný sníženou I. cenou doporučila Komise po menších úpravách k realizaci. S realizací návrhu vyslovil souhlas ministr financí ČSSR 19. 5. 1989.

Lícní strany návrhů všech těchto tří mincí určených k realizaci ještě posuzovala později zrušená „Komise pro zabezpečení jednotného provedení státního znaku ČSSR a dodržování správných barev a rozměrů státní vlajky ČSSR při jejich hromadné výrobě“, působící při Federálním ministerstvu vnitra.

Modely určené k realizaci byly 27. 4. 1989 zaslány ŠMK, která předložila SBČS 27. 10. 1989 první vzhledové odražky provedené zkrácenou cestou (byly vráceny ŠMK, v SBČS nejsou archivovány). Podle názoru ŠMK působila signatura autorky JTS ve volném mincovním poli (viz model) rušivě, a proto současně předložila i odražky s rytecky přemístěnou signaturou nad přední kopyta koně. Úprava byla autorkou i SBČS schválena. Na základě připomínek SBČS z 8. 11. 1989 provedla ŠMK drobné rytecké úpravy a 12. 12. 1989 předložila druhé odražky v běžné a špičkové kvalitě.

Líc: státní znak ČSSR, opis ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA, označení hodnoty 100 Kčs.
Rub: dva koně s jezdci ve skoku, nápis 1990 / 100. VELKÁ / PARDUBICKÁ, signatura autorky JTS.
Kov: stříbrná slitina AgCuNiZn 500:400:50:50, povolená odchylka v obsahu stříbra ± 5/1000.
Průměr 31 mm, hmotnost 13 g, povolená odchylka v hmotnosti ± 10/1000.
Hrana vroubkovaná.
Návrh: akad. sochařka Jarmila Truhlíková-Spěváková, rytecké úpravy Ján Alleram.
Ražba: Štátna mincovňa n. p. Kremnica.

Aniž SBČS tyto druhé vzorové odražky schválila, zahájila ŠMK sériovou výrobu běžné

[7] SURGA, Leopold: *Jubilejní Velká pardubická steeplechase,* Československé banky 19, 1990, s. 12–14; ŠIMŮNEK, Jiří: *Pamětní stříbrná stokoruna u příležitosti konání dostihu Velké pardubické,* Num. listy 46, 1991, s. 121–122.

• Snížená I. cena /J. Truhlíková-Spěváková/, upravené soutěžní modely

• II. cena /L. Kozák/, soutěžní modely

• III. cena /Š. Novotný/, soutěžní modely

• Vzorový odražek v běžné kvalitě

i špičkové kvality. Důvodem bylo buď nedorozumění, nebo se ŠMK spoléhala, že ke změně názvu státu a státního znaku do vydání mince nedojde. Ražbu chtěla v nejbližší době ukončit, aby nebylo „ohrozené plnenie úloh celého roku“, jak uvádí v dopisu žádajícím o urychlené vyjádření k odražkům. Naopak SBČS vyčkávala na už očekávanou změnu názvu státu a státního znaku, jelikož do emise zbýval dostatek času.

Protože schválení vzorových odražků bylo podmínkou zahájení sériové výroby, neměla SBČS právní titul k odebrání a zaplacení vyrobených mincí. V jejím účetnictví proto nikdy nefigurovaly, vyrobené mince běžné kvality byly později zničeny na náklady ŠMK a mince špičkové kvality od ní SBČS odkoupila za téměř dvojnásobek výrobní ceny, aby tak její ztrátu alespoň částečně kompenzovala (viz níže).

Zbývá ještě dodat, že u této mince se namísto tehdy obvyklé hrany vroubkované opět po delší době uvažovalo o hraně s textem do hloubky, provedeným technikou vlysu do střížku před ražbou. Ze spisového materiálu však není zřejmé, zda překážkou její realizace byly technické důvody, vysoké výrobní náklady nebo jiná skutečnost. Zaznamenány jsou pouze dvě uvažované podoby textu: 100. VELKÁ PARDUBICKÁ .100 nebo STÁ VELKÁ PARDUBICKÁ.

Vývoj názvu státu a státního znaku

Ještě čtyři měsíce po listopadových událostech roku 1989 nesl společný stát Čechů a Slováků název Československá socialistická republika a používal státní symboly zavedené v roce 1960.[8] Za této situace bylo možné bez problémů vydat první dvě pamětní mince roku 1990 (100 Kčs 1990 k 100. výročí narození Karla Čapka a 100 Kčs 1990 k 250. výročí úmrtí Jana Kupeckého), vyrobené s tímto názvem státu a státním znakem. 29. 3. 1990 však Federální shromáždění

•••••

[8] Zákon č. 163/1960, Sb., o státním znaku a státní vlajce.

ČSSR schválilo ústavní zákon[9] o změně názvu státu Československá socialistická republika na Československá federativní republika a 20. 4. 1990 další ústavní zákon[10] o změně názvu státu na Česká a Slovenská Federativní Republika v jazyce českém a Česká a Slovenská Federatívna Republika v jazyce slovenském. 20. 4. 1990 současně Federální shromáždění schválilo ústavní zákon[11], kterým byly změněny dosavadní státní symboly.

Tím byl změněn název státu a státní znak, používané na mincích. SBČS zřejmě žádný předpis ve vydání mincí nebránil. Zákon o používání státních symbolů,[12] schválený 20. 4. 1990, pouze konstatoval, že státní znak ČSFR užívají mimo jiné ministerstva a jiné orgány státní správy ČSFR (§ 1 odst. 1 písm. d) a že se mimo jiné užívá zejména na bankovkách, státovkách, mincích, cenných papírech a jiných ceninách ČSFR (§ 2 písm. h). Přechodná opatření pro postupné nahrazení dosavadního státního znaku znakem novým[13] byla schválena až 17. 12. 1990 a ve vztahu k penězům pouze konstatovala, že vydávání mincí, cenných papírů a jiných cenin ČSFR (§ 5 odst. 1) a bankovek (§ 5 odst. 2) se státním znakem ČSFR musí být zahájeno nejpozději do 31. 12. 1996.

Vydání pamětních mincí s názvem státu a státním znakem ČSSR však SBČS[14] nepovažovala za morálně, formálně a podle některých názorů i právně možné a nezbytné. Naopak u oběžných mincí a bankovek, nezbytných k zajištění hotovostního platebního styku, musela být další výroba již dříve vydaných platidel se starými státními atributy tolerována. Oběžné mince s názvem státu a státním znakem ČSSR byly vyráběny v ŠMK po celý rok 1990, neboť mince s názvem státu a státním znakem ČSFR, byť byla okamžitě zahájena jejich příprava, mohly být vydávány až po 1. 4. 1991.[15] Pouze nově zavedená nominální hodnota oběžné mince, 10 Kčs s letopočtem 1990 a portrétem T.G.Masaryka, byla vydána do oběhu už 23. 10. 1990.[16] Úplná náhrada starých vzorů mincí nebyla provedena a po měnové odluce v roce 1993 se mince několika vzorů postupně nahrazovaly novými mincemi České republiky a Slovenské republiky. Bankovky se státním znakem ČSSR byly vyráběny ve Státní tiskárně cenin v Praze až do konce roku 1992 a postupně nahrazeny až po měnové odluce novými českými a slovenskými bankovkami.

Návrh vyhlášky SBČS o vydání mincí k 1. máji prošel ještě urychleným mezirezortním připomínkovým řízením. Účinnost vyhlášky byla stanovena na 31. 3. 1990. Pokud by ke změně názvu státu a státního znaku došlo až po tomto datu, vyhláška by byla uveřejněna ve Sbírce zákonů a mince by podle ní byly vydány. Protože však název státu byl změněn dva dny před tímto datem, vyhláška už publikována nebyla a mince tak nemohly být do oběhu vydány. Návrh vyhlášky SBČS o vydání mincí k Velké pardubické v původním provedení mezirezortním připomínkovým řízením ani neprošel.

•••••

[9] Ústavní zákon č. 81/1990 Sb., o změně názvu Československé socialistické republiky.

[10] Ústavní zákon č. 101/1990 Sb., o změně názvu Československé federativní republiky.

[11] Ústavní zákon č. 102/1990 Sb., o státních symbolech České a Slovenské Federativní Republiky.

[12] Zákon č. 115/1990 Sb., o používání státních symbolů České a Slovenské Federativní Republiky.

[13] Nařízení vlády ČSFR č. 558/1990 Sb., kterým se stanoví přechodná opatření pro postupné nahrazení dosavadního státního znaku znakem novým.

[14] K vysvětlení samotného dalšího rozhodování SBČS je třeba poznamenat, že zákonem č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé, získala SBČS od 1. 1. 1990 výhradní právo vydávat československé peníze (§ 8, písm. a) a řídit peněžní oběh (§ 8. písm. d). O veškerých otázkách týkajících se mj. ražby a emise mincí rozhodovala od uvedeného data samostatně, bez součinnosti s FMF či jinými orgány a institucemi.

[15] Vyhláška SBČS č. 60/1991 Sb., o vydávání mincí po l haléři, 5 haléřích, 10 haléřích, 20 haléřích, 50 haléřích, 1 Kčs, 2 Kčs a 5 Kčs se státním znakem České a Slovenské Federativní Republiky.

[16] Vyhláška SBČS č. 410/1990 Sb., o vydání mincí po 10 Kčs s letopočtem 1990.

Rozhodnutí o dalším osudu nevydaných mincí

První rozhodnutí o dalším osudu těchto dvou emisí bylo poměrně jednoduché. 1. máj patřil k těm pamětním mincím, jejichž termín emise se vázal k určitému datu a nebylo jej proto možné posouvat. Do výročí a plánovaného termínu emise (tzv. emisního dne) v květnu 1990 bylo organizačně a technicky nemožné připravit novou lícní stranu a vyrobit celý náklad mince znovu.[17] Bylo tedy jasné, že mince k tomuto výročí nebude vydána vůbec. Naopak do plánovaného termínu emise Velké pardubické v září 1990 bylo možné připravit novou lícní stranu a vyrobit celý náklad mince znovu.

Složitější už bylo rozhodnutí o dalším osudu již vyrobených mincí, které nemohly být vydány. V úvahu přicházela v zásadě tři základní řešení:

1. úřední zničení (demonetizace) veškerého vyrobeného množství kromě vzorových odražků, příp. ponechání dalšího nepatrného množství (řádově několik kusů) k dokumentačním účelům,
2. ponechání určitého množství (řádově několik desítek kusů) jen pro reprezentační účely SBČS,
3. ponechání určitého množství (řádově několik stovek kusů) k budoucímu prodeji pro sběratelské účely.

Demonetizace celého nákladu by byla ryzím úřednickým rozhodnutím, známým z dřívější doby i ze zahraničí. Ekonomicky však nebyla výhodná, neboť znamenala jen další náklady SBČS a ŠMK na její uskutečnění. Současně by došlo k úplné likvidaci předmětů určité výtvarné a technické hodnoty a úplnému „vymazání“ určité epizody československých mincovních dějin. Naštěstí se rozhodnutí o těchto ražbách uskutečnilo v době, kdy už úzce úřednické uvažovaní nebylo v SBČS v převaze.

S vyhrazením malého množství ražeb jen pro reprezentační účely měla už SBČS také zkušenost, když bylo vyrobeno velmi malé množství odražků 50 Kčs 1970 k 100. výročí narození V. I. Lenina podle původního návrhu akad. sochaře Jiřího Harcuby (z politických důvodů byl z rozhodnutí ministra financí ČSSR v rozporu s výsledky neomezené anonymní soutěže nakonec realizován návrh akad. sochaře Františka Davida). Ty se později k nelibosti numismatiků objevovaly na sběratelském trhu za přibližně stonásobek prodejní ceny vydané mince. Ponechání velmi malé části nákladu jen k tomuto účelu by bylo nepochybně předmětem kritiky sběratelů, pro něž by byla taková ražba téměř nedostupná.

Možnost ponechání části nákladu pro budoucí prodej za pevně stanovenou cenu nebo cenu docílenou v nějaké formě aukce měla nejvíce příznivců. Při úvahách o poměru mezi běžnou a špičkovou kvalitou bylo považováno za vhodnější ponechání celého nákladu ve špičkové kvalitě než určitého poměrného množství z obou provedení. Špičková kvalita je vzhledově atraktivnější a existující množství bylo považováno za bezproblémově prodejné.

Ponechání celého nákladu nebylo uvažováno, neboť SBČS se právě v té době potýkala s problémem dlouhodobého snižování odběru pamětních mincí. Jestliže nebyl zajištěn odbyt ani vydaných mincí, distribuovaných tehdy ještě i obchodními bankami vzniklými delimitací SBČS (Komerční banka v České republice a Všeobecná úverová banka v Slovenské republice), nedal se očekávat srovnatelný zájem o mince nevydané, prodávané až po určité době, nestandardním způsobem, jediným subjektem a na zájmově menší části trhu.

Konečnému rozhodnutí předcházelo několik jednání, která ovlivnila názory SBČS. Proti demonetizaci byla ŠMK, neboť náklady na zničení neoprávněně vyrobené Velké pardubické by šly k její tíži. Vzniklá škoda mohla být kompenzována odkoupením špičkové

[17] SURGA, L.: op. cit., s. 14.

kvality jen částečně. Jednalo se proto také o možnosti ponechání celého nákladu Velké pardubické a následném vázaném (společném) prodeji této mince s novým i starým státním znakem. Diskutovalo se také o „přeražení“ starého státního znaku znakem novým. Přesný obsah tohoto pojmu a jeho technická realizace však nejsou z archivních dokumentů zřejmé. Rozhodnutí nepochybně ovlivnily i dopisy a telefonáty numismatiků, přijaté v SBČS a ŠMK, nepříznivě reagující na zprávy o uvažované úplné demonetizaci. Největší roztrpčení vyvolala zpráva, že celý náklad nevydaných mincí nebude demonetizován ani prodáván v tuzemsku, ale že bude celý prodán do zahraničí (z dokumentů není zřejmé, zda tato zpráva měla reálný základ a o něčem takovém se vůbec uvažovalo, nebo zda se jednalo o fámu).

Konečný postup byl stanoven zprávou oddělení hotovostního oběhu odboru peněžního oběhu ústředí SBČS z 31. 5. 1990, kterou schválil předseda SBČS 3. 6. 1990. Zprávou bylo rozhodnuto o tom, že obě mince běžné kvality budou v ŠMK demonetizovány, 1. máj na náklady SBČS a Velká pardubická na náklady ŠMK. Získaný mincovní kov bude okamžitě použit na výrobu nových mincí vzhledem na jeho přechodný nedostatek, způsobený zpožděním dodávek ze s.p. Safina. Velkou pardubickou ve špičkové kvalitě odkoupí SBČS od ŠMK za prodejní cenu stokorun ve špičkové kvalitě (162 Kčs za ks) a obě nevydané mince ve špičkové kvalitě později SBČS uvolní do prodeje ke sběratelským účelům.

Na základě přijatých rozhodnutí byl celý náklad obou nevydaných mincí v běžné kvalitě kromě vzorových odražků v červnu 1990 v ŠMK za dohledu SBČS[18] fyzicky zničen roztavením, 1. máj na náklady SBČS a Velká pardubická na náklady ŠMK. Celý náklad 1. máje ve špičkové kvalitě kromě vzorových odražků byl v listopadu 1990 účetně zničen[19] a vyveden ze zásob peněz, zatímco 2 000 ks Velké pardubické ve špičkové kvalitě SBČS od ŠMK odkoupila. Po těchto účetních operacích byly obě nevydané mince ve špičkové kvalitě 9. 11. 1990 uloženy mimo zásoby peněz i fyzicky.

Úpravy Velké pardubické

Po změně názvu státu a státního znaku požádala SBČS autorku o přepracování lícní strany, resp. vypracování návrhu s novými státními atributy za odměnu 5 000 Kčs. Nový návrh lícní strany byl prostřednictvím SBČS předán 15. 5. 1990 ŠMK, která předložila SBČS 6. 6. 1990 první odražky. Na základě připomínek SBČS z 6. 6. 1990 provedla ŠMK drobné rytecké úpravy a 20. 6. 1990 předložila druhé odražky v běžné a špičkové kvalitě, které SBČS 21. 6. 1990 schválila s podmínkou drobné úpravy.

Líc: státní znak ČSFR, opis ČESKÁ A SLOVENSKÁ FEDERATIVNÍ REPUBLIKA, označení hodnoty 100 / Kčs.

Ostatní jako u původního provedení se státním znakem ČSSR.

Mince byly na základě hospodářské smlouvy SBČS a ŠMK vyrobeny v množství 67 000 ks v běžné kvalitě a 3 000 ks ve špičkové kvalitě, které SBČS odebrala, zaplatila a převzala do svých zásob. Do oběhu byly vydány 2. 10. 1990 na základě vyhlášky č.358/1990 Sb.[20] Z vyrobeného množství bylo úředně zničeno (do 31. 12. 1992 v SBČS, od 1. 1. 1993 v ČNB) celkem 5 950 ks v obou kvalitách, které pro účely ničení nejsou účetně a většinou ani fyzicky rozlišo-

[18] K demonetizaci viz MURGAŠ, Z.: *Dohl'ad nad razbou mincí v Štátnej mincovni*, Československé banky 22, 1991, s. 31.

[19] K výkladu tohoto pojmu viz MORAVEC, Jaroslav: *Náklady mincí České republiky 1993–1998*, Num. listy 56, 2001, s. 50–51.

[20] Vyhláška Státní banky československé č. 358/1990 Sb., o vydání pamětních stříbrných stokorun k 100. konání závodu Velká pardubická.

• Vzorový odražek v běžné kvalitě

vány.[21] Úředně ničeny jsou mince, které byly SBČS resp. ČNB předloženy k výměně („vrátily se z oběhu“) a jejich zachovalost už nedovoluje další prodej, případně nové mince, jejichž zásoby jsou nadbytečné.

Označení mincí

Podle tehdy platných předpisů o státním zkušebnictví (zákon č.30/1968 Sb.[22]) a státní službě pro drahé kovy (vyhláška č.93/1962 Sb.[23], dále vyhláška) i dnes platného předpisu o puncovnictví a zkoušení drahých kovů (zákon č.539/1992 Sb.,[24] dále zákon) se ryzost mincí kontrolovala v procesu výroby (§ 5 písm. a) bod 3. a § 11 vyhlášky resp. § 30 zákona). Mince proto byly osvobozeny od povinného přezkoušení a označování (§ 30 odst. 1 písm. a) vyhlášky) resp. nepodléhaly povinné puncovní kontrole (§ 27 odst. 3 zákona),[25] tedy nepodléhaly ani označení úřední značkou, resp. puncovní značkou, nepodléhaly opuncování.

Tyto nevydané emise se však de iure nikdy mincemi nestaly. Chyběla k tomu podstatná skutečnost, totiž existence prováděcího právního předpisu. Příslušné vyhlášky o jejich vydání však už nebyly schváleny, i když předpis k 1. máji byl zcela připraven. Z právního hlediska se proto jedná o ražby nemincovního charakteru, které obvykle označujeme jako medaile. Zboží tohoto druhu bylo možné vyrábět a dovážet pro zbožní oběh jen o nejnižší ryzosti 750/1000 (§ 13 odst. 2 písm. c) vyhlášky) resp. 800/1.000 (§ 5 odst. 1 písm. b) zákona). Nevydané mince proto nemohly být ani označeny úřední (puncovní) značkou a jejich uvedení do zbožního oběhu muselo být později řešeno výjimkou.

Přesto byla SBČS rozhodnuta mince nějakým způsobem označit, s cílem odlišit úředně nezničené mince od případných jiných exemplářů, které by nelegálně přešly do držení soukromých osob a vyskytly se na sběratelském trhu. Ještě v roce 1990 provedla SBČS zkoušky označení puncem (název „punc“ je vlastně nesprávný, o puncování se jedná jen v technickém, nikoliv v právním smyslu) s číslem 900, jelikož nakonec použité značky „SBČS“ a „500“ byly vyrobeny až v roce 1992 (viz níže). Zkušebně byl označen jeden vzorový odražek 1. máje ve špičkové kvalitě (dnes v numismatické sbírce Národního muzea v Praze), jeden odražek Velké pardubické v běžné kvalitě a dva ve špičkové kvalitě (jeden z nich dnes ve sbírce Národního

•••••

21 Blíže viz MORAVEC, Jaroslav: *Náklady československých pamětních stříbrných a zlatých mincí,* Num. listy 53, 1998, s. 51–52.

22 Zákon č. 30/1968 Sb., o státním zkušebnictví, ve znění pozdějších předpisů.

23 Vyhláška ministra hutního průmyslu a rudných dolů č. 93/1962 Sb., o státní službě pro drahé kovy, ve znění pozdějších předpisů.

24 Zákon č. 539/1992 Sb., o puncovnictví a zkoušení drahých kovů (puncovní zákon).

25 K provádění kontroly byla kompetentní do 30. 12. 1992 Státní zkušebna pro drahé kovy (§ 11 vyhlášky) a od 31. 12. 1992 Puncovní úřad (§ 6 zákona).

• Lícní strany vzorových odražků se zkouškami označení z roku 1990 a detail použité značky

muzea). Počet a umístění značek se na jednotlivých exemplářích liší (viz vyobrazení). Jeden z odražků byl později použit na zkoušku konečného provedení, a proto je označen jak značkami zkušebními, tak definitivními.

Nakonec se SBČS rozhodla opatřit obě nevydané mince značkou (obdoba výrobní značky) SBČS a číslem vyznačujícím ryzost (tzv. ryzostním číslem) 500. Na základě zkoušek, uskutečněných v roce 1990 na vzorových odražcích, byly značky umístěny na lícní straně po stranách státního znaku.

Označení bylo pro SBČS provedeno od února do června 1992 v Ústředí uměleckých řemesel v provozovně Výtvarná, Praha 6 – Jiviny. Punce se značkami „SBČS“ a „500“ vyrobilo Rytectví J .Škabrada, Školská 36, Praha 1. K provedení označení zapůjčila SBČS vzorové odražky se zkušebním umístěním značek a rubová razidla na podložení mincí při vbíjení punců.

Označování mincí a jejich návrat do SBČS však vyvrcholily v době parlamentních voleb, jejichž výsledek předznamenal brzký rozpad ČSFR a oddělení měn nově vzniklých samostatných republik. Intenzivní příprava nové emise československých bankovek a mincí plynule přešla do přípravy a realizace měnové odluky a vydání nových českých platidel. SBČS, resp. ČNB v této době řešila i jiné naléhavé úkoly (např. vybudování nových poboček), a proto musela odložit realizaci prodeje nevydaných mincí na pozdější dobu.

K prodeji se přistoupilo až o pět let později na začátku roku 1997. V návaznosti na výše zmíněnou úpravu puncovnictví a zkoušení drahých kovů požádala ČNB 27. 3. 1997 Puncovní úřad o rozhodnutí, zda toto zboží podléhá puncovní kontrole. Puncovní úřad rozhodl 1. 4. 1997 podle § 27 odst. 4 zákona a podle zákona č.71/1967 Sb.[26], že tyto medaile nepodléhají povinné puncovní kontrole a uvolňují se do prodeje bez puncovního označení. Další zkoušení bylo zbytečné, neboť nezbytné zkoušky ryzosti provedla tehdejší Státní zkušebna pro drahé kovy podle § 11 vyhlášky při procesu kontroly během ražby.

Korespondenční aukce

S prodejem nevydaných mincí formou aukce se uvažovalo už v roce 1990 s termínem uskutečnění nejdříve v roce 1991. Původně byla uvažována vyvolávací cena na úrovni tehdejší pro-

[26] Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád).

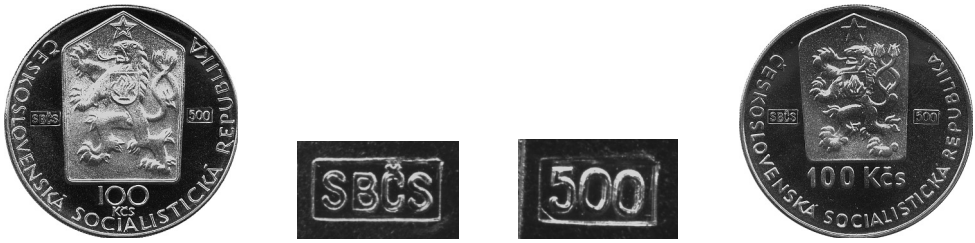

• Lícní strany nevydaných mincí s označením „SBČS“ a „500“
a detaily použitých značek

dejní ceny stokorun ve špičkové kvalitě, tedy 162 Kčs. Ta však nepokrývala náklady SBČS na tyto emise (uskutečnění soutěže na umělecké návrhy, náklady na výrobu, resp. odkoupení od ŠMK, poštovné, demonetizaci, označení a uspořádání aukce). Jen přímé náklady na tyto mince bez uspořádání aukce činily 373 Kčs za kus. Uvažovaná nejnižší akceptovatelná aukční cena byla proto v průběhu roku 1992 zvýšena na 500 Kčs. První krok k uspořádání aukce spočívající v označení mincí byl uskutečněn už v roce 1992, ale z výše uvedených důvodů se přesunul až na pozdější dobu.

ČNB s prodejem nevydaných mincí také dlouho váhala, neboť se jednalo o hodnoty, jejichž část mohla požadovat NBS při jednáních o majetkovém vypořádání SBČS. Z uvedených důvodů vyhlásilo dlouho očekávanou aukci nevydaných mincí oddělení peněžního oběhu odboru peněžního ústředí ČNB až 13. 2. 1997. ČNB měla v úmyslu uvolnit na základě výsledků aukce nejvýše 2/3 zásob, tedy cca 1 600 ks 1. máje a cca 1 300 ks Velké pardubické s tím, že předmětem aukce bude menší množství. V případě, že poptávka převýší nabídku, může být toto množství zvýšeno a neúspěšní účastníci aukce budou uspokojeni z rezervy. ČNB se proto zavázala, že pokud uvolní k prodeji další mince, nebudou po dobu nejméně šesti měsíců od vyhodnocení aukce prodávány za ceny nižší, než jakých bylo dosaženo v aukci.

Předmětem vyhlášené aukce bylo 500 ks 1. máje a 400 ks Velké pardubické. Účast v aukci byla omezena na tzv. stálé odběratele ČNB, tedy fyzické a právnické osoby, které měly s ČNB uzavřenu písemnou dohodu o odběru pamětních stříbrných mincí, nebo byly uvedeny na seznamech trvalých odběratelů. Připuštěni byli i jednotliví členové České numismatické společnosti a České společnosti přátel drobné plastiky. Stejně tak jako u aukce platidel emise C a na rozdíl od první etapy aukce svatováclavských dukátů tedy do této aukce nebyla připuštěna nejširší veřejnost.

Forma aukce byla korespondenční, účastníci mohli zasílat nabídky jen písemnou formou na adresu ČNB do 28.3.1997. Každý účastník mohl zaslat jen jednu nabídku a uvést pro každou minci zvlášť počet požadovaných kusů a nabízenou cenu. Počet požadovaných kusů nesměl překročit pětinu nabízeného množství (100 ks 1. máje, resp. 80 ks Velké pardubické). Nejnižší akceptovatelná cena byla stanovena na již dříve uvažovaných 500 Kč za 1 ks mince bez DPH ve výši 22 %, která se připočítala k dosažené ceně.

Aukce byla komisionálně vyhodnocena za účasti pracovníků ČNB, zástupce obchodníků s numismatickým materiálem nezúčastněným v aukci a České numismatické společnosti 3. 4. 1997 v tehdejším sídle odboru peněžního ústředí ČNB, Jungmannova 15, Praha 1. Vyhlášení výsledků aukce se mělo uskutečnit 9. 4. 1997 v 11,00 hodin tamtéž. Zájemci o účast na vyhlášení se museli přihlásit písemně, faxem nebo telefonicky do 2. 4. 1997. Pro zájem přesahující kapacitu zasedací místnosti však bylo vyhlášení přeloženo na 11.30 hodin téhož dne do Národního muzea v Praze. Veřejně přístupného vyhlášení se zúčastnilo 34 osob. Účastnící aukce byli

• Mince špičkové kvality v původní výrobní adjustaci (vlevo) a v prodejním stavu. Původní uzávěra (červená plastová plomba na červené niti) musela být odstraněna při označování

o výsledku písemně informováni a úspěšní uchazeči byli vyzváni k odběru vydraženého materiálu do konce května 1997.

Aukce se zúčastnilo 195 právnických a fyzických osob. Pro nesplnění podmínek (zejména neuvedení počtu kusů, uvedení různého počtu kusů a ceny, nedodržení identifikačních údajů nebo termínu odeslání) bylo vyřazeno 36 zájemců. U každé mince činila nejvyšší nabídka 7 000 Kč a nejnižší nabídka 500 Kč. Nejvyšší žádané množství bylo 100 mincí, nejnižší 1 mince. U 1. máje bylo doručeno 159 nabídek, uspělo 65 a neuspělo 94 nabídek, u Velké pardubické bylo doručeno rovněž 159 nabídek, uspělo 64 a neuspělo 95 nabídek.

Docílená aukční cena činila 1 500 Kč za 1 ks každé mince bez DPH a uspokojeno bylo 65 zájemců o minci 1. máj v množství 504 ks a 64 zájemců o minci Velká pardubická v množství 488 ks. Komise rozhodla, že tato množství nebudou krácena přestože přesáhla nabízená množství, neboť rozdíl bude pokryt z rezervy.

Prodej úspěšným účastníkům aukce byl zahájen ještě v den vyhlášení výsledků aukce, 9. 4. 1997 za cenu 1 830 Kč (1 500 Kč + 22 % DPH ve výši 330 Kč). Možnosti nákupu v první den v době 12.00–17.00 hod. na pokladně ČNB, Jungmannova 15, Praha 1 využilo 28 účastníků. Vydražený materiál měli úspěšní účastníci rezervován do konce května 1997, po tomto termínu mohl být nabídnut dalším uchazečům. Prodej byl realizován jako u jiných pamětních stříbrných mincí za hotové peníze, nebo proti předchozí bezhotovostní platbě.

Vzhledem k tomu, že poptávka vysoce převýšila nabídku a o mince byl zájem i za dosaženou aukční cenu, uvolnila ČNB další exempláře až do výše 50 % existujícího množství, tedy 1 250 ks 1. máje a 1 000 ks Velké pardubické, a nabídla je přednostně neuspokojeným účastníkům aukce za dosaženou aukční cenu. Po vyřízení těchto objednávek byli uspokojeni i účastníci, vyřazení pro nesplnění formálních podmínek, pokud jejich zájem trval a oni odstranili formální nedostatky.

Vzhledem k pokračujícímu zájmu uvolnila ČNB další exempláře až do výše 60 % existujícího množství, tedy 1 500 ks 1. máje a 1 200 ks Velké pardubické. Této možnosti bylo využito téměř beze zbytku a za dosaženou aukční cenu bylo v období od 9. 4. do 6. 11. 1997 prodáno celkem 1 498 ks 1. máje a 1 198 ks Velké pardubické.

Pohyb neoznačených exemplářů

Jelikož celé odebrané, resp. odkoupené množství (2 500 ks 1. máje a 2 000 ks Velké pardubické) bylo označeno, omezily se neoznačené exempláře ze strany SBČS, resp. ČNB (další jsou uloženy v ŠMK, případně na jiných místech) jen na vzorové odražky v následující skladbě a množství: 1. máj 2 ks v běžné kvalitě a 2 ks ve špičkové kvalitě, Velká pardubická 6 ks v běžné kvalitě a 5 ks ve špičkové kvalitě. Z tohoto množství darovala SBČS 24. 2. 1992 po jednom kuse běžné kvality Muzeu mincí a medailí v Kremnici (dnes NBS-Múzeum mincí a medailí) a ve dnech 10. 4. 1997 a 7. 12. 1998 po jednom kuse špičkové kvality Národnímu muzeu v Praze.

Pohyb označených exemplářů

Ze 2 500 ks 1. máje a 2 000 ks Velké pardubické prodala ČNB 27.9.1995 po 25 ks NBS. V uvedeném období pak bylo prodáno 1 498 ks 1. máje a 1 198 ks Velké pardubické na základě výsledků korespondenční aukce.

Prodej na Slovensku[27]

Na Slovensku nebyly tyto nevydané mince nikdy předmětem hromadného prodeje a množství exemplářů z korespondenční aukce ČNB přenesené na Slovensko nebylo zjevně vysoké. Na základě trvalého zájmu o tyto ražby uvažovala ŠMK na začátku roku 2001 o provedení novoražeb těchto nevydaných mincí, vlastně medailí s motivem nevydaných mincí.

ČNB a NBS se však na společném jednání 16.5.2001 shodly, že s tímto záměrem nesouhlasí a dohodly prodej části zásob ŠMK k dalšímu prodeji v Slovenské republice. ČNB oznámila tuto skutečnost ŠMK dopisem z 20. 7. 2001. Na základě dohody bylo ve dnech 13. 2. 2001 a 16. 10. 2001 odesláno ve dvou zásilkách do ŠMK celkem 825 ks 1. máje a 660 ks Velké pardubické za jednotnou cenu l 000 Kč, celkem tedy za 1 485 000 Kč. ČNB požadovala, aby prodejní cena na Slovensku činila nejméně protihodnotu 1 500 Kč bez DPH, aby byla dodržena relace s cenou v České republice, což ŠMK dopisem z 27. 7. 2001 akceptovala.

ŠMK nabízela odkoupené nevydané mince v letech 2001–2002 za pevnou jednotnou cenu 2 950 Sk včetně DPH za 1 ks. Zájemci prováděli úhrady na účet ŠMK a kopie převodních příkazů zasílali na její adresu v obálkách s heslem „PSM“. Objednávky vyřizovala ŠMK podle došlého pořadí a uspokojeným zájemcům zasílala mince na uvedenou adresu poštovní dobírkou. Neuspokojeným zájemcům zaslané finanční prostředky vracela.

Závěr

Na závěr upozorňujeme na některé chyby v numismatických monografiích a periodikách, které vznikly tiskem nebo uvedením nesprávných nebo předčasných informací a mohly by způsobit další nejasnosti. Jak již bylo uvedeno, nebyl roztaven celý náklad 1. máje,[28] ale jen běžná kvalita. Nesprávná je také informace, že Velká pardubická se znakem ČSSR existuje v množství 5 000 ks[29] a že byla prodávána koncem roku 1992. Autor reagoval v předstihu na připravovanou

•••••

[27] Údaje o prodeji nevydaných mincí na Slovensku převážně nečerpají z archivních dokumentů, ale jsou sestaveny z útržkovitých písemných a ústních informací. Tuto část je proto třeba považovat jen za orientační popis, který snad bude podrobněji zpracován slovenskými kolegy.

[28] NOVOTNÝ, Vlastislav – ŠIMEK, Vladimír: *Československé mince 1918–1991/1992*, OB a SP servis, 1. vydání, Hodonín 1991, 2. vydání, Hodonín 1992. Správné informace uvádí Novotný v 3.–6. vydání (1993–1996), kde jsou však nesprávná vyobrazení lícních stran (místo líce 1. máje je vyobrazen líc 100 Kčs 1980 k 100. výročí narození Bohumíra Šmerala a místo líce Velké pardubické líc 100 Kčs 1989 k 50. výročí událostí 17. listopadu 1939). Úplná náprava je provedena od 7. vydání (1997), kde jsou vyobrazeny označené mince z korespondenční aukce.

akci, k níž však nedošlo. Ryzostní číslo 500 není označením hodnoty, jak bylo uvedeno v době vyhlášení korespondenční aukce; tvrzení, že „mince jsou přepuncovány na 500 Kčs“[30], tedy není pravdivé. Tato mylná domněnka vznikla pouhou náhodou, že se později stanovená nejnižší akceptovatelná cena rovnala ryzosti pamětních stříbrných stokorun v době jejich výroby.[31]

•••••

Die nicht herausgegebenen tschechoslowakischen Gedenkmünzen aus den Jahren 1989–1990

Die tschechoslowakischen silbernen Gedenkmünzen wurden in den Jahren 1986-1990 nach dem Plan aus dem Jahr 1984 herausgegeben. Während der eigentlichen Realisation kam es zu einigen Änderungen. Einige Münzen wurden aus dem Plan gestrichen, andere dagegen wurden ausser dem Rahmen des ursprünglichen Plans herausgegeben. Es wurde auch im Jahr 1989 eine 50-Kronenmünze vorbereitet, anlässlich des Frieden-Fahrradrennens auf der Trasse Paris-Moskau. Die Herausgabe dieser Münze wurde aber schon in der Phase der Vorbereitung der Produktion gestoppt, weil dieses Rennen entlang der geplanten Trasse nicht stattfand. Hergestellt, aber dann nicht herausgegeben wurden dagegen die 100-Kronen-Münzen im Jahr 1990 zum 100. Jubiläum des Tages der Arbeit am 1. Mai in Prag und die 100-Kronen-Münzen im Jahr 1990 zum 100. Stattfinden des Pferderennens in Pardubice. Diese Münzen waren in der ursprünglichen Ausführung mit den Namen des Staates die Tschechoslowakische Sozialistische Republik und mit dem Staatswappen der Republik. Diese Münzen wurden von dem staatlichen Münzamt in Kremnica hergestellt, aber als Folge der Änderung in der Bezeichnung des Staates und des Staatswappens wurden sie nicht herausgegeben. Die Münze zum 1. Mai wurde gar nicht herausgegeben, die Münze zum Stattfinden des Pferderennens in Pardubice wurde neu geprägt und mit dem Staatsnamen die Tschechische und Slowakische Föderative Republik und mit dem neuen Staatswappen herausgegeben.

In dem Beitrag wird beschrieben, auf welche Weise die Kunstentwürfe für diese Münzen in öffentlichen Wettberwerben gewonnen wurden und wie die Vorbereitung der Prägung der Münzen verlief. Bei der Münze zum Frieden-Fahrradrennen entstanden nur Musterabschläge, weil die Vorbereitung noch vor dem Anfang der Serienherstellung eingestellt wurde. Bei den weiteren zwei Münzen war aber die Serienherstellung schon verlaufen und die Münzen warteten auf Herausgabe im Verlauf des Jahres 1990. Im März und April 1990 hat aber das tschechoslowakische Parlament die Gesetze über die Änderung des Namens des Staates und der Staatssymbole verabschiedet. Infolgedessen wurden die entsprechenden Rechtsvorschriften nicht veröffentlicht und die schon hergestellten Münzen wurden nicht in Umlauf gebracht.

Die Tschechoslowakische Staatsbank musste die Entscheidung machen, was mit den schon hergestellten aber nicht herausgegebenen Münzen geschehen sollte. Zum Schluss hat die Bank die Entscheidung gemacht, dass die Normalprägung offiziell vernichtet werden sollte und die polierte Platte sollte in der Tschechoslowakischen Staatsbank aufbewahrt und später an Münzensammler verkauft werden. Im Jahr 1990 kam es zur Durchführung dieser Entscheidung und im Jahr 1992 wurden die aufbewahrten Münzen mit zwei Punzen der Tschechoslowakischen Staatsbank und mit der Feingehalt-Nummer 500 versehen.

Als Folge des Zerfalls der Tschechoslowakei und der Vorbereitung der eigenen Währung kam es zu diesem Verkauf aber nicht, und er wurde auf spätere Zeit verschoben. Der Verkauf der Münzen wurde erst im Jahr 1997 realisiert. Die Tschechische Nationalbank hat für den Verkauf der nicht herausgegebenen Münzen eine Korrespondenz-Auktion organisiert und aufgrund der Ergebnisse hat sie im Jahr 1997 etwa 2/3 der Vorräte zum Preis von 1 830 CZK/Stück (inkl. MWSt) verkauft. Die übriggebliebene Menge wurde dann im Jahr 2001 an den ehemaligen Hersteller dieser Münzen, an das Münzamt in Kremnica, verkauft. Dieses Münzamt hat dann die Münzen in der Slowakei zum Preis von 2 950 SK/Stück (inkl. MWSt) verkauft.

Übersetzt von B. Vančura

•••••

29 BIL'AK, M. – JÍZDNÝ,M.: *Zberatel'ský katalóg mincí Československa*, Správy, Příloha č. 53–60 (též separátní výtisky), Slovenská numizmatická spoločnost' pobočka Košice a Východoslovenské múzeum, Košice 1993, s. 117.

30 Spolkové a jiné zprávy. Drobná plastika 33, 1996, s. 128.

31 Autor děkuje PhDr. J. Háskové, CSc., Mgr. L. Polanskému, Ing. P. Šimkovi a Ing. Z. Šustkovi, CSc. za pomoc při získávání podkladů pro tento příspěvek. Autoři fotografií: J. Pekárek (22), J. Moravec (21), L. Polanský (2).

■ osobní zprávy

Jubileum doc. ing. Josefa Paukerta, DrSc.

Moravská numismatika měla vždy štěstí na mimořádné osobnosti. Mezi ně náleží i letošní jubilant doc. ing. Josef Paukert, DrSc., intelektuál s širokým rozhledem a vědeckou erudicí.

Narozen v Praze 18. dubna 1929, absolvent elektrotechnické fakulty ČVUT (1952), pracoval po ukončení vysokoškolských studií nejprve ve Výzkumném ústavu elektrotechnickém v Praze-Běchovicích, později od roku 1968 ve Výzkumném ústavu elektrotechnických přístrojů a rozvaděčů v Brně. Vedle organizačních povinností vedoucího vědeckého pracovníka ve VÚEP působil mimo jiné i jako předseda mezinárodní komise pro napěťové chrániče a v letech 1985–1990 jako předseda redakční rady časopisu TEPR (Technika elektrických přístrojů a rozvaděčů). Léta normalizace zabránila jeho pedagogické činnosti na technice, a proto se jako docent habilitoval až v 90. letech (1991), kdy dosáhl také vědecké hodnosti DrSc. (1993). Rozsáhlá byla jeho publikační činnost v technické oblasti, zahrnující více než 300 původních prací, udělených patentů a zpráv a doplněná počtem šedesáti proslovených přednášek doma i v zahraničí.

Plné pracovní nasazení v oblasti elektrotechniky kompenzoval doc. Paukert od roku 1954 sběratelskou činností a zájmem o historii a numismatiku, což jej přivedlo roku 1955 do řad členů Numismatické společnosti československé. Znalost středověkých mincí, především denárového období, podložená neúnavným studiem literatury a materiálů, se stala východiskem jeho četných numismatických prací. Vznikly převážně v 90. letech 20. století, kdy mu odchod do důchodu umožnil konečně se plně věnovat numismatice. Převážná většina jeho studií byla publikována v Numismatických listech, kde je doc. Paukert členem redakční rady od roku 2002. Kromě toho je jedním z představitelů moravské numismatické sekce.

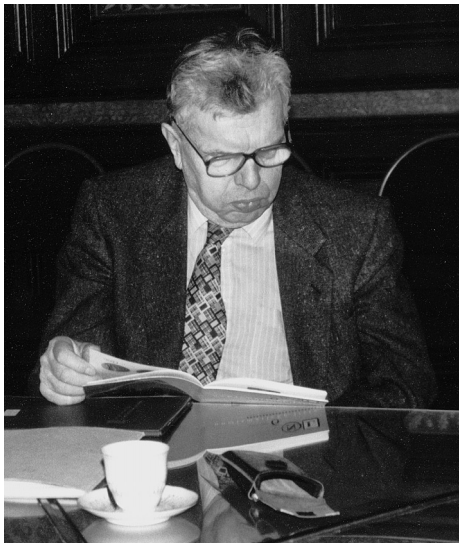

V řadě poznatků z oblasti českého a moravského mincování, vesměs důležitých typologických doplňků, věnuje systematickou pozornost nejstarším denárovým ražbám a počátkům našeho mincování. Metodicky jsou mimořádně přínosné jeho studie k problematice teček v písmenech denárů, k interpunkci a významu křížku v jejich opisech a další, které namnoze překračují omezený rámec numismatiky a mají obecnou platnost v oblasti paleografie.

Druhým okruhem zájmu doc. Paukerta je historie numismatiky. Ve svých studiích oživil mnoho zapomenutých osobností z řad kléru, měšťanstva i šlechty od dob renesance až do 30. let 20. století. Zvláštní pozornost přitom věnoval 19. století. Stačí připomenout hesla vypracovaná pro Bibliografický slovník Slezska a severní Moravy, rozsáhlou studii o moravském numismatikovi Franzi Kupidovi a řadu dalších prací a přednášek. Proto je třeba si přát, aby všechny tyto mimořádné jubilantovy znalosti vyústily v souhrnné dílo o osobnostech naší numismatiky, které postrádáme.

Zmapovat badatelské aktivity doc. Paukerta, který obohacuje naše vědomosti fakto-

graficky seriózním a metodicky vytříbeným přístupem k řešeným problémům, je značně obtížné. Ve všech případech tu jde o mimořádný vklad pro naši numismatiku. A tak nezbývá než jubilantovi, neokázalému a vzácnému člověku, poděkovat za všechno, co dosud vykonal, a popřát mu ze srdce – ars longa, vita brevis!

J. Hásková

Publikace Doc. Ing. Josefa Paukerta, DrSc. z oboru numismatiky a historie

1964 *Referát*: Royal Mint: Ninety – Third Report of the Deputy Master and Comptroller for the Year 1962, Num. listy 19, 1964, s. 86.

1966 *Referát*: Royal Mint: Ninety – Fifth Annual Report of the Deputy Master and Comptroller for the Year 1964, Num. listy 21, 1966, s. 82.

Referát: Moderní mincovní stroje, Num. listy 21, 1966, s. 82.

1977 *Recenze*: Kowalski, H. – Reimers, P.: Zerstörungsfreie Analyse mittelalterlicher Goldmünzen, Num. listy 32, 1977, s. 178–179.

1979 Nová varianta denáru biskupa Vojtěcha Slavníkovce, Num. listy 34, 1979, s. 47–48.

1984 Neznámý český denár 12. století, Num. listy 39, 1984, s. 33–41.

1995 K problematice nejstarších českých mincí, Num. listy 50, 1995, s. 130–131.

1996 *Recenze*: Šmerda, Jan: Denáry české a moravské, Numismatik II, 1996, č. 3–4, s. 114.

K problematice denárů znojemského knížectví v 11. a 12. století, Folia numismatica 10–11, 1995/96, s. 15–25.

Nový olomoucký denár z první třetiny 12. století, Folia numismatica 10–11, 1995/96, s. 81–83.

Recenze: Hásková, J. – Kučerovská, T. – Moravec, J. – Sejbal, J. – Surga, L. – Svobodová, D. – Šimek, E.: Peníze v českých zemích do roku 1919, Praha 1996, Folia numismatica 10–11, 1995/96, s. 145–146.

1998 Nový český denár z doby Boleslava III., Num. listy 53, 1998, s. 10–11.

Další varianta pražského groše Ferdinanda I. bez data, Num. listy 53, 1998, s. 76.

Další nález mincí v Rakvicích, Numismatik IV, 1998, č. 1–2, s. 47.

WENCEZLAVS nebo WENCESLAVS?, Num. listy 53, 1998, s. 153–154.

1999 Varianta moravského denáru z první poloviny 12. století, Num. listy 54, 1999, s. 43–44.

Klíma, M. – Paukert, J.: Plazmochemické čištění mincí, Num. listy 54, 1999, s. 50–52.

Medaile k 750. výročí obce Rakvice, Num. listy 54, 1999, s. 58.

Epigrafická poznámka k olověnému předmětu z Kazaně, Num. listy 54, 1999, s. 118–119.

Moravský numismatik Dr. Franz Kupido (1835–1895), Num. listy 54, 1999, s. 129–137.

K obnovení těžby olova a stříbra na severní Moravě koncem 19. století, Minerál 7, 1999, s. 468–469.

Medailka k 750. výročí obce Rakvice, Numismatik IV, 1999, č. 4, s. 111.

Recenze: Klíma, M. – Ptáčková, M. – Soudný, M. – Rusnák, V.: Studie stříbrného pražského groše z Královéhradeckého nálezu r. 1991 z hlediska konzervačních metod, Num. listy 54, 1999, s. 172.

2000 Několik poznámek k rakvickému nálezu denárů z roku 1886, Num. listy 55, 2000, s. 97–101.

Recenze: Kovács L.: Münzen aus der ungarischen Landnahmezeit, Num. listy 55, 2000, s. 181–182.

2001 K variantám denáru Břetislava II. C 388, Num. listy 56, 2001, s. 100–114.

K problematice teček v písmenech na mincích denárového období, Num. listy 56, 2001, s. 131–138.

Z historie numismatiky na Moravě a ve Slezsku, 1. Tzv. velkomoravské mince. Numismatik VI, 2001, č. 1, s. 21–24.

Z historie numismatiky na Moravě a ve Slezsku, 2. Renesanční osobnost mezi numismatiky – MUDr. Johann Gottlieb Schimko, Numismatik VI, 2001, č. 2, s. 22–24.

Z historie numismatiky na Moravě a ve Slezsku, 3. Pět zapomenutých brněnských numismatiků, Numismatik VI, 2001, č. 3–4, s. 7–9.

Hesla v Biografickém slovníku Slezska a severní Moravy 14, 2001 (Haumeder Fridrich), s. 41, (Kupido Franz), s. 53–54, (Rzehak Emil), s. 111.

Recenze: Hahn W.: Von der Münze zum Schmuck und zurück – Montierung und Demontierung von Henkeln an spätrömischen und axumitischen Beispielen, Num. listy 56, 2001, s. 74.

2002 Nález listiny z roku 1700 v makovici kostela sv. Jiljí ve Svitavách, Num. listy 57, 2002, s. 113–114.

K interpunkci na českých denárech 10. století, Num. listy 57, 2002, s. 136–144.

Příspěvek k moravským knížecím ražbám 11. a 12. století, Folia numismatica 16–17, 2001/2002, s. 13–20.

a Videman, J.: Nové poznatky o moravském mincovnictví 12. století, Folia numismatica 16–17, 2001/2002, s. 21–50.

Heslo v Biografickém slovníku Slezska a severní Moravy 15, 2002 (Paukert von Hohenfranken Johann), s. 90.

Moravští a slezští numismatici z řad kléru, narození do konce 19. století, in: Peníze v proměnách času III, 2002, s. 137–146.

Z historie numismatiky na Moravě a ve Slezsku, 4, Regionální vlastivědní pracovníci a numismatika, Numismatik VII, 2002, č. 1–2, s. 16–19.

Z historie numismatiky na Moravě a ve Slezsku, 5, Bedřich hrabě Sylva-Taroucca, numismatik – mecenáš, Numismatik VII, 2002, č. 3, s. 12–13.

Z historie numismatiky na Moravě a ve Slezsku, 6, Numismatika ve Vyškově, Numismatik VII, 2002, č. 4, s. 11–13.

2003 Ještě k denárům s písmeny RƎ pod kaplicí, Num. listy 58, 2003, s. 97–98.

Hesla v Biografickém slovníku Slezska a severní Moravy 16, 2003, (Beidtel Johann Gottfried Engelbeert), s. 18, (Bortsch Robert), s. 21, (Lokscha Hans), s. 60, (Naske Alois), s. 75, (Palisa Johann), s. 91–92, (Schimko Emanuel Wilhelm), s. 104.

Rakvický poklad, in: Rakvice, Obec Rakvice 2003, s. 258–263.

2004 Nález mincí z konce 17. století v Rakvicích, okres Břeclav, Num. listy 59, 2004, s. 25.

Několik poznámek k bavorskému mincovnictví 10. století, Num. listy 59, 2004, s. 33–36.

Ještě ke třem článkům o českých denárech, Num. listy 59, 2004, s. 65–69.

■ výstavy

Setkání – výstava Jiřího Harcuby a Jiřího Dostála / Galerie N v Jablonci n. N., 12. 5.–12. 6. 2004/

Uspořádat společnou výstavu dvěma významným současným českým medailérům v nové jablonecké univerzitní Galerii N nebylo náhodným počinem. Ač oba umělce v současné době spojuje „pouze“ jejich medailérská tvorba, v minulosti bychom těch společných bodů mohli nalézt více. Jedním ze spojovacích článků je například jejich školení na středních odborných sklářských školách (J. Harcuba v Novém Boru a J. Dostál v Železném Brodě). Jejich cesty se setkaly v 2. polovině 60. let na Vysoké škole uměleckoprůmyslové, kde J. Harcuba působil ve funkci odborného asistenta ve sklářském ateliéru prof. S. Libenského, který v té době jako student navštěvoval J. Dostál. Počátkem 70. let se ale každý z nich vydává jiným směrem. Oba i nadále pracují ve výtvarném v oboru – Jiří Harcuba se věnuje především rytému sklu, medaili a plastice, Jiří Dostál krátký čas působí jako návrhář skleněné bižuterie na Jablonecku a poté již i jako samostatný výtvarník zejména v oboru malby, kresby, plastiky a později i medaile.

Posledním z významných spojovacích článků obou autorů je zajisté jejich významná pedagogická činnost. Jak již bylo zmíněno, nastoupil ji Jiří Harcuba již počátkem 60. let 20. století na VŠUP v Praze, kam se po několika významných profesurách na zahraničních univerzitách (zejména v USA) roku 1989 znovu vrací v roli profesora a později i rektora. Několik let pak vyučuje mladé české adepty základům tvorby medailí a sklářské rytiny v ateliéru Kov, šperk, medaile a glyptika; někteří z nich se těmto oborům s úspěchem věnují dodnes. Harcubova pedagogická činnost v současné době pokračuje vlastním projektem soukromé mezinárodní školy rytého skla Dominika Bimana. Jiří Dostál nastoupil pedagogickou činnost až po roce 1989 jako odborný učitel a také ředitel na Střední uměleckoprůmyslové škole bižuterní v Jablonci nad Nisou. Jeho velkou zásluhou je založení specializovaného vyššího studia na raženou minci a medaili v roce 1995. Toto studium tak zaplnilo nejen mezeru v systému českého odborného školství, kde chyběl specializovaný obor pro reliéf a drobnou plastiku, ale významným

způsobem také podnítilo zájem o tento téměř upadající obor v kruzích mladých lidí, z jejichž řad již za 10 let působení školy vzešlo mnoho skvělých českých medailérů.

Cesty obou vystavujících autorů se ale v profesním životě setkaly ještě jednou. Bylo to při realizaci stříbrné pamětní mince 25 Kčs ke 100. výročí úmrtí Jana Evangelisty Purkyně v roce 1969, kde oba autoři získali 2. cenu. J. Dostál tak vytvořil avers a J. Harcuba revers. Tato medaile se stala také jakýmsi spojovacím článkem jablonecké výstavy, kde oba autoři vystavovali zejména svou volnou tvorbu. Jiří Dostál výstavu pojal jako retrospektivu své malířské a kreslířské tvorby. V přízemí galerie tak mohli diváci spatřit obrazy, akvarely a kresby zapůjčené výhradně ze soukromých sbírek, na nichž se promítá Dostálův niterný vztah ke krajině a přírodě Jizerských hor. Horní patro galerie bylo naopak vyplněno vitrínami s fascinujícím množstvím volných sklářských rytin, medailí a plaket Jiřího Harcuby. Ve spojitosti se studiemi a monumentálními kresbami jednotlivých portrétů působily s přehledností autorova nezaměnitelného rukopisu ve svém celku až přímo malířským pojetím. Obě patra galerie tedy byla sice zaplněna poněkud rozdílnými exponáty, ale snad právě proto dala jablonecká výstava vyniknout osobitosti tvorby obou autorů a působila velmi svěžím dojmem.

K. Nováková

Výstava Michala Vitanovského v Telči

Jihlavská pobočka ČNS ve spolupráci s vedením Státního zámku Telč připravila v jeho Justičním sále v měsíci květnu výstavu při příležitosti 35. výročí svého trvání. Výstava byla průřezem medailérské tvorby akad. sochaře Michala Vitanovského za posledních deset let. Autor, který s jihlavskou pobočkou spolupracuje od roku 1994, vytvořil pro ni již tři velmi zdařilé medaile. Mimo to je autorem medailí *900. výročí vzniku města Telč, 40. výročí Domu kultury v Jihlavě*, *80. výročí Klubu českých filatelistů v Jihlavě* a další k *Mezinárodní výstavě známek Ostropa 2003*. V současné době připravuje model medaile ke vzpomínanému výročí pobočky s motivy havířů a jihlavských mincí.

Michal Vitanovský, absolvent Vysoké školy uměleckoprůmyslové (1971), je úspěšným autorem šesti pamětních mincí po roce 1989 a řady ražených a litých medailí. Jeho práce jsou zastoupeny nejen ve sbírkách Národní galerie a Národního muzea v Praze, ale i ve dvou desítkách muzeí a galerií v zahraničí. Od 70. let 20. století má na svém kontě přes dvě desítky samostatných výstav v tuzemsku.

V Justičním sále telčského zámku bylo v deseti vitrinách vystaveno téměř osmdesát prací Vitanovského, ztvárňujících *Přemysla Otakara I., Elišku Přemyslovnu, Jiřího z Poděbrad, knížete sv. Václava, biskupa sv. Vojtěcha* a řadu dalších historických osobností.

Nechyběly ani zmíněné jihlavské medaile, *práce věnované T.G. Masarykovi, Aloisu Rašínovi, Zikmundu Wintrovi, Otakaru Březinovi, Janu Palachovi, Antonínu Dvořákovi i Leoši Janáčkovi*. Mezi exponáty byly *medaile Obecního domu, kavárny Slavie, k 300. výročí založení Řádu sv. Huberta a vojenské dekorace Meče armády hrot z roku 1997* a *NATO Praha* z roku 2002. V jedné z vitrín byly zpřístupněny jednotlivé fáze tvorby návrhu zlaté mince v hodnotě 2000 Kč - *Raná gotika – Klášter Vyšší Brod* a varianty soutěžního návrhu pamětní 2000 Kč – *Pozdní renesance – Štíty domů ve Slavonicích*. Nechyběl zde ani model a *ražba jihlavského pamětního peníze* z roku 1994 a speciálně pro tuto výstavu vytvořená *plastika Zachariáše z Hradce*. K výstavě byl pobočkou vydán katalog v rozsahu čtrnácti stran s informacemi o ní a osobnosti jejího autora Michala Vitanovského, doplněný fotografiemi jeho šestnácti medailí a plastik.

O výstavu, která byla tematicky doplně-

na exponáty papírových platidel evropských i mimoevropských států, umístěných v patnácti zasklených panelech, projevili zájem nejen občané Telče a okolí, ale i návštěvníci telčského zámku.

J. Novák

František Pavlů – Medaile /Severočeské muzeum v Liberci, 13. 5.–27. 6. 2004/

Práce českého medailéra a sochaře Františka Pavlů (*1932) patří díky jeho datu narození v současné době již k nejstarší generaci těchto tvůrců. I přesto si ale autor doposud dokázal udržet mladistvý pohled a tvůrčí přístup neustálým hledáním nových a nových variant při zachování své charakteristické tvůrčí tváře. F. Pavlů pochází z Dolního Města u Ledče nad Sázavou, ale svá první studia, zaměřená na umělecké řemeslo prožil počátkem 50. let na Vyšší škole uměleckého průmyslu v Jablonci nad Nisou. Po jejím zrušení pak absolvoval Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, v sochařském ateliéru jednoho z našich předních sochařů 20. století, prof. Bedřicha Stefana. Jelikož F. Pavlů patřil k jeho oblíbeným studentům, dostalo se mu zdejším studiem mnohem více poznání než jen základní umělecké vzdělání v oboru medaile a plastiky. Tento zasvěcený a hluboce promyšlený tvůrčí přístup v budování prostorových objektů se z jeho tvorby nevytratil dodnes. Projevil se zejména v jeho tvorbě z 60. a 70. let 20. století.

V roce 1968 se přestěhoval z Prahy do Liberce, kde se významně spolupodílel na přípravě nezapomenutelného výtvarného exteriérového projektu Socha a město. Bohužel se aktivní účast na tomto projektu v 70. letech nepříznivě promítla do jeho vztahu s tehdejším politickým režimem a až do počátku 90. let měl jen velmi málo příležitostí k samostatné prezentaci své tvorby. Účastnil se jen společných výstavních projektů českých medailérů a mezinárodních přehlídek medaile FIDEM.

Jeho tvůrčí záběr ale zasahuje daleko větší šíři, než jen klasický sochařský projev. Nezměrná invence Františka Pavlů se projevuje také v množství jeho koláží, frotáží, muchláží, grafik, ale i přípravných kreseb a studií. Jelikož je Liberec tomuto významnému českému autorovi jistým způsobem dlužníkem, rozhodlo se mu Severočeské muzeum uspořádat opožděně k 70. narozeninám samostatnou výstavu jeho sochařských, ale i grafických děl.

K. Nováková

informace

Lucemburkové a Evropa

V roce 2005 se bude konat konference *Peníze v proměnách času V*. Konference, pořádaná k 650. výročí korunovace Karla IV. římským císařem, se zaměří na mincovnictví, medailérství a peněžní vztahy za vlády Lucemburků a zahrne následující tematické okruhy:

1. Lucemburkové a Evropa
2. Období vlády Jana Lucemburského a Karla IV.
3. Období vlády Václava IV. a moravských Lucemburků
4. Lucembursko bez českých zemí

Konference se bude konat ve dnech 10.–12. května ve Zlaté Koruně a pořádat ji budou katedra historie filozofické fakulty Ostravské univerzity, numismatické oddělení Národního muzea v Praze, numismatické oddělení Moravského zemského muzea v Brně a Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Přihlášky tematicky vyhraněných referátů možno zaslat na adresu jan.stefan@marq.cz nebo k rukám dr. J. Háskové do Národního muzea.

Redakce Num. listů

Obsah

Jiří Ryant
Nouzové poukázky mělnické městské rady z roku 1849 129
Die Notgeldscheine des Stadtrates von Mělník aus dem Jahr 1849

Jaroslav Moravec
Nevydané československé pamětní mince z let 1989–1990 140
Die nicht herausgegebenen tschechoslowakischen Gedenkmünzen aus den Jahren 1989–1990

Osobní zprávy 155
Výstavy 157
Informace 159

Na 1. a 4. straně obálky **nouzové poukázky městské rady v Mělníku** na 5 a 10 krejcarů k. m. z roku 1849

NUMISMATICKÉ LISTY
ROČNÍK LIX – 2004 – Číslo 5

Vydává: © Národní muzeum, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1

Redaktorka: Jarmila Hásková
Redakční tajemník: Jiří Horáček
Redakční rada: Jiří Hána, Josef Hrdý, František Kavka, Jaromír Lukas, Věra Němečková, Josef Paukert, Zdeněk Petráň, Jiří Sláma, Eduard Šimek, Jiří Šimůnek, Jan Štefan, Michal Vitanovský

Jazyková redakce: Juliana Boublíková
Grafická úprava: Otakar Dušek

Redakce: Národní muzeum, 115 79 Praha 1, Václavské náměstí 68, telefon 224 497 292

Tisk: Arpa, Dvůr Králové nad Labem

Vychází šestkrát ročně

Přímý prodej zajišťuje stánek v hlavní budově Národního muzea, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1
Předplatné v České republice vyřizuje firma Myris Trade s. r. o., P. O. Box: 2, V Štíhlách 1311, 142 00 Praha 4, tel.: 234 035 200, fax: 234 035 207, 244 470 778, e-mail: myris@myris.cz
Zahraniční předplatné vč. Slovenska je vyřizováno výhradně firmou Myris Trade s. r. o., tel.: +420 234 035 200, +420 234 035 201, fax: +420 234 035 207, +420 244 470 778, e-mail: myris@myris.cz
Ceny předplatného na výše uvedené adrese

Pro členy České numismatické společnosti zasílá Česká numismatická společnost, 101 00 Praha 10 – Vršovice, Arménská 1369, telefon 271 730 775

Redakční uzávěrky
1. února, 30. března, 1. června, 31. července, 1. září, 30. listopadu

Toto číslo vyšlo v prosinci 2004

ISSN 0029-6074, MK ČR E 568

Z VÝSTAVY AKAD. SOCHAŘE M. VITANOVSKÉHO V TELČI 2004 / text na s. 158

• Jihlava / M. Vitanovský, 1994 /, litý cín, 60 mm

• Pohled do výstavy v Justičním sále Státního zámku Telč / uspořádané k 35. výročí trvání pobočky ČNS v Jihlavě

1. a 4. str. obálky / nouzové poukázky
městské rady v Mělníku z roku 1849